

Povědomí učitelek o využití alternativních výtvarných technik v předškolním vzdělávání

Veronika Janská

Bakalářská práce
2013/2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika Janská**
Osobní číslo: **H11029**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Povědomí učitelek o využití alternativních
výtvarných technik v předškolním vzdělávání**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury o alternativních výtvarných technikách.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti výtvarné výchovy v MŠ.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAZUKOVÁ, Helena. Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-30-5.

REINHOLD, Nostrand van. The Reinhold Book of Art and Craft Techniques, for Parents, Teachers, and Children. New York: Van Nostrand Reinhold, 1976. ISBN 978-0442268763.

ROESELLOVÁ, Věra. Techniky ve výtvarné výchově. Praha: Sarah, 1996. ISBN 80-902267-1-X.

STADLEROVÁ, Hana. Po O. Východiska a inspirace pro výtvarnou tvorbu dětí v předškolním vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5732-6.

UŽDIL, Jaromír a Emilie ŠAŠINKOVÁ. Výtvarná výchova v předškolním věku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. ISBN 14-442-80.

VONDROVÁ, Petra. Výtvarné techniky pro děti. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-583-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Monika Szimethová, PhD.

Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

23. ledna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

2. května 2014

Ve Zlíně dne 23. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 22. 4. 2014

..... Veronika Jausla

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Opírá-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 sítstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na alternativní výtvarné techniky a jejich využití v mateřské škole. Předmětem mé práce jsou učitelky mateřské školy. Zajímá mě, jak jsou informované o této problematice a také, jestli vidí důležitost v používání jich již v předškolním vzdělávání. Teoretická část se zabývá výtvarnými technikami, jejich místem a využitím v mateřské škole a také rozdělením z pohledu různých autorů. Praktická část se týká vyhodnocení rozhovorů učitelek mateřských škol. Na základě nich zjišťuji, jak učitelky chápou pojem „alternativní výtvarná technika“, jestli je zařazují do výchovně-vzdělávacího procesu.

Klíčová slova: výtvarná technika, alternativní výtvarná technika, tradiční výtvarná technika, předškolní vzdělávání, výtvarné činnosti, učitel mateřské školy.

ABSTRACT

This Bachelor Thesis is focused on the alternative art techniques and their use in kindergarten. Preschool teachers are subject of my thesis. I am interested in how much they are informed about this problem and if they already find important using them in preschool education. I engage in the art techniques, their place and use in kindergarten, division them from various authors in the theoretical part. The practical part deals with the assessment of interview of preschool teachers. On basis of this qualitative research I find out, how preschool teachers understand name „alternative art techniques“, if they include them to educational process.

Keywords: art technique, alternative art technique, traditional art technique, preschool education, art activities, preschool teacher.

Na úvod chci velmi poděkovat vedoucí práce Mgr. Monice Szimethové, PhD. za cenné rady a připomínky v průběhu zpracovávání závěrečné práce. Dále chci poděkovat celé mé rodině za trpělivost a podporu po dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VÝTVARNÉ TECHNIKY A ČINNOSTI V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	13
1.1 ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE	13
1.2 UKOTVENÍ PROBLEMATIKY V LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTECH.....	14
1.2.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	14
1.2.2 Zahraníční dokument Guidelines for Preschool Learning Experiences.....	16
2 ÚLOHA UČITELE A DĚTÍ PŘI VÝTVARNÝCH ČINNOSTECH	17
2.1 OSVOJOVÁNÍ VÝTVARNÝCH TECHNIK DĚTMI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	17
2.2 ROLE UČITELE PŘI VÝTVARNÉM TVOŘENÍ.....	18
3 KLASIFIKACE VÝTVARNÝCH TECHNIK PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	20
3.1 TRADIČNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY	22
3.1.1 Kresba	22
3.1.2 Malba.....	23
3.1.3 Grafika.....	23
3.1.4 Prostorová tvorba	24
3.2 ALTERNATIVNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY.....	24
3.2.1 Akční tvorba.....	25
3.2.2 Koláž	26
3.2.3 Muchláž.....	26
3.2.4 Frotáž.....	27
3.3 VÝTVARNÉ TECHNIKY VYUŽITELNÉ V MŠ	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
4 VÝZKUM	29
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	29
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	29
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	30
4.4 VÝZKUMNÁ METODA	30
5 REALIZACE VÝZKUMU	31
5.1 CHARAKTERISTIKA PARTICIPANTŮ	33
6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	36
6.1 PROFESNÍ PŘIPRAVENOST	38
6.2 PŘEDSTAVY UČITELE O PROBLEMATICE.....	40
6.3 VYUŽITÍ VÝTVARNÝCH TECHNIK V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	43
6.4 ZAŘAZENÍ NOVÝCH VÝTVARNÝCH TECHNIK.....	47
6.5 ALTERNATIVNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY VYUŽITELNÉ V MŠ	49
7 PROPOZICE NA ZÁVĚR	52
8 DISKUZE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	55
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	60
SEZNAM TABULEK.....	61
SEZNAM PŘÍLOH.....	62

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá problematikou využívání alternativních výtvarných technik v předškolním vzdělávání. Zajímá mě, zda je podle učitelek mateřských škol důležité užívání takových činností již u předškolních dětí a také zda je při své práci využívají. Zaměřuji se také na to, jaké jsou jejich vědomosti a představy o této problematice, jak rozdělují výtvarné techniky a zda používají odbornou terminologii, spojenou s tímto tématem.

Výtvarná tvorba je mně blízká z důvodu dobrovolnické práce vedoucí na letních příměstských táborech. Vybírám většinou tábory s výtvarnou tematikou, v rámci nichž jsem s dětmi vyzkoušela některé z alternativních výtvarných technik. Zajímá mě, jaký je postoj učitelek mateřských škol k tomuto tématu, zda potvrdí výsledky výzkumu mé přesvědčení.

Výtvarné činnosti mají stejně důležité místo v mateřské škole jako činnosti podporující komunikaci a vztahy ve třídě, či jiné. Rozvíjejí fantazii, zručnost, kreativitu a také technickou dovednost dětí. Je důležité, aby si děti již v předškolním věku osvojily základní výtvarné techniky, věděly o jejich použití. Výtvarné techniky většinou rozdělujeme do dvou kategorií, na tradiční a netradiční. Autoři se neshodují v jednom pojmenování, setkáváme se s netradičními, neklasickými, novými či alternativními technikami. Alternativní výtvarné techniky využívají netradičních materiálů, přináší do výtvarného umění nové postupy a činnosti. Cílem mé práce je zjistit, které techniky by měly děti v mateřských školách poznat a to hlavně z výpovědí dotázaných učitelek. Z praxe se mně osvědčilo, že děti rády poznávají a objevují nové věci, proto i osvojování nových výtvarných technik je pro ně většinou radostí. Skrze ně experimentují s novými výtvarnými i „nevýtvarnými“ materiály, učí se novým věcem a v neposlední řadě také trénují pozornost a soustředění se na činnost.

Při této problematice je důležité upozornit na proces vytváření výtvarného díla, jehož důležitost převládá před samotným výsledkem. Učitelé by neměli hodnotit dětské výtvary, každý obrázek má své kouzlo, je originální a hlavně odráží osobnost dítěte a jeho sebevyjádření. Nelze říct, který obraz je namalovaný správně či špatně.

Teoretická část bakalářské práce se prioritně zaměřuje na rozdělení výtvarných technik z pohledu čtyř autorů a podrobný popis jednotlivých technik, které lze využít při výchovně-vzdělávacím procesu v mateřských školách. Mým cílem je objasnit pojem alternativní výtvarná technika a její využití v předškolním vzdělávání.

Obsahem praktické části je vyhodnocení rozhovorů poskytnutých učitelkami mateřských škol. Metodou polostrukturovaného rozhovoru chci zjistit, jak název práce napovídá, povědomí učitelek předškolního vzdělávání o alternativních výtvarných technikách. Z toho vyplývá i cíl praktické části bakalářské práce, a to identifikovat, jak vnímají učitelky mateřské školy využití alternativních výtvarných technik při výchovně-vzdělávacím procesu.

Dle mého názoru je důležité, aby učitelky mateřských škol znaly výtvarné techniky a uměly je správně použít při výchovně-vzdělávacím působení. Neměly by se spokojit s tradičními, obvyklými technikami, ale „jít s dobou“ a učit se novým věcem a ty pak předávat dále.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝTVARNÉ TECHNIKY A ČINNOSTI V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Výtvarné činnosti a celková výtvarná tvorba v mateřské škole hraje ve vývoji dítěte důležitou roli. Nejen, že se prostřednictvím nich zdokonaluje u dětí jemná motorika a koordinace oka a ruky, ale rozvíjí se také tvořivost, fantazie, představivost a myšlení. Dle Koťátkové se děti učí upevňovat sebedůvěru při individuálních výtvarných činnostech, jak využít svých zkušeností, představ a nápadů při výtvarném tvoření (2013, s. 102). Děti by měly poznat více, než jenom čáru či linii, ale postupně přejít do plochy a prostoru. To jim pomůže objevování nových výtvarných technik, které jim paní učitelky předkládají.

Tak jak se vyvíjí pohled na výchovu dětí, vyvíjí se i práce s výtvarnými technikami. V minulosti měly děti přesně dané, co je jejich náplní práce, hlavní byla estetická stránka činnosti. V současnosti je důraz kladen spíše na individualitu a tvořivost. Dítěti je ponechána větší volnost při výběru i samotném zpracování výtvarného díla. Tady nechci poukázat na to, že si děti mohou dělat, co chtějí. Musí být usměrňovány učitelem, který jim dá možnost volby, vysvětlí nejasnosti, uvede do problému, motivuje je správnou cestou. Ale nemělo by být jeho náplní přesné vedení žáka s jednotlivými kroky práce.

Stadlerová (2011, s. 47) podobně ve své knize píše, že v předškolním věku není vhodné učení, které je jen předáváním a přijímáním hotových a izolovaných poznatků.

1.1 Základní terminologie

Na začátek uvedu definici pojmu povědomí z názvu závěrečné práce, aby bylo zřejmé, co si pod ním v kontextu práce představím. Ve Slovníku současné češtiny (2011, s. 561) se dočteme, že se jedná o „povšechnou vědomost o něčem.“ Synonyma k tomuto pojmu jsou vědomost, představa nebo ponětí. Můžeme tedy říct, že se jedná o to, co všechno učitelky o této problematice vědí, jak ji chápou a jaké jsou jejich představy.

V následující části se pozornost věnuje základním pojmům alternativní a tradiční výtvarné techniky a dále na výtvarnou výchovu a výtvarné činnosti, jako pojmy nadřazené k pojmům základním.

Činnosti v mateřské škole jsou propojené, vzájemně se doplňují a můžeme říct, že jdou ruku v ruce. Jedná se o integrovaný prostor a nelze jednotlivé výchovně-vzdělávací složky rozdělit na ohraničené skupiny. Jako příklad uvádíme ztvárnění situace ze svého života

nebo vztahu mezi rodiči a dětmi. Nejen, že se u dítěte rozvíjí estetická výchova, ale také mravní a rozumová. Aby ale výtvarné činnosti působily jako integrující faktor, musí být realizovány jako promyšlený a ucelený soubor výtvarných úkolů, které tvoří tzv. výtvarnou řadu. Tvoří se z námětů, které spadají pod jedno širší téma. Musí se přitom brát ohled na zásadu přiměřenosti a posloupnosti. Začíná se tedy s těmi jednoduchými a postupujeme k náročnějším úkolům. (Hazuková, 2011)

Hazuková (2011, s. 11) chápe výtvarnou výchovu jako „integrováný prostor, v němž je možné vytvářet mimořádně příznivé předpoklady pro současné objevování a rozvíjení obecných i výtvarných dispozic dětí.“

Výtvarná technika je všeobecně chápána jako praktická činnost, způsob realizace výtvarného díla.

Z důvodu nenalezení definice v odborné literatuře, která by popsala, co vlastně netradiční či alternativní výtvarná technika znamená, pokusila jsem se vytvořit svoji vlastní. Autoři je nazývají netradičními, alternativními či novými, není sjednocený jeden název. Jedná se o výtvarnou techniku s malou nebo žádnou historií. Většinou se jedná o novou, moderní techniku umění, která reflektuje současnou dobu. Využívá nových materiálů a prostředků, které bychom mnohdy do výtvarného umění nezařadily a do této doby je výtvarné umění neznalo. Zatímco tradiční umění se drží obvyklého a zavedeného řádu či postupu, alternativní umělci experimentují a objevují nové postupy a techniky.

1.2 Ukotvení problematiky v legislativních dokumentech

Dříve než se začnu zabývat jednotlivými výtvarnými technikami, cítím povinnost vzpomenout Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Pro srovnání uvedu i zahraniční dokument, který jsem při zpracovávání práce objevila, a je dle mého názoru užitečný. V následující části si rozebereme český dokument a ukáže se, že v něm nejsou výtvarné činnosti dostatečně rozpracované. Z toho důvodu jsem nahlédla i do jiného zahraničního dokumentu.

1.2.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Všeobecně v celém dokumentu není užito slovního spojení výtvarná výchova. Výtvarné činnosti jsou provázány všemi vzdělávacími oblastmi, bohužel jen v obecné rovině. Není

chybou, když učitelky v mateřských školách tento pojem užívají, nesmí se však zaměřovat s jinými slovy. Pojem výtvarná výchova má blíže spíše ke vzdělávání na vyšším stupni, protože evokuje cílevědomé pedagogické působení na žáka. (*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělání*, 2006)

Termín výtvarná technika a vůbec její užívání v mateřských školách je v programu užit jen jednou ve vzdělávací oblasti „Dítě a společnost“. V části očekávaných výstupů je výčet technik, kterými by dítě mělo vyjádřit své představy a zachytit skutečnosti z okolí – „kreslit, používat barvy, modelovat, konstruovat, tvořit z papíru, tvořit a vyrábět z různých jiných materiálů, přírodnin“ (*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, 2006, s. 28).

Pokusila jsem se nahlédnout do konkretizovaných očekávaných výstupů, zda v nich neobjevím výtvarné činnosti více specifikované. V oblasti „Dítě a jeho tělo“ a podoblasti „jemná motorika, koordinace ruky a oka“ jsem našla výstup „kreslit, malovat, modelovat, vytrhávat, stříhat, lepit, vytvářet objekty z přírodních i umělých materiálů“ (*Konkretizované očekávané výstupy*, 2012, s. 4). I když by to měl být konkretizovaný výstup, nedozvěděla jsem se o nic více. Druhým očekávaným výstupem „zobrazovat objekty reálné i fantazijní různými výtvarnými prostředky (např. kresbou, malbou, plošným a prostorovým vytvářením s využíváním různých materiálů) taktéž nic víc nespecifikuje. (*Konkretizované očekávané výstupy*, 2012, s. 17)

Výtvarná výchova, či chceme-li výtvarné činnosti, jsou zaintegrované ve všech vzdělávacích oblastech. V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání nenajdeme specifické cíle ani výstupy pro tyto činnosti. Jednotlivé výtvarné činnosti pronikají do ostatních výchovně – vzdělávacích složek a naopak tyto složky ovlivňují činnosti ve výtvarné výchově. (*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, 2006)

Spíše se všeobecně píše, jak by předškolní vzdělávání mělo být vedeno. I v tomto dokumentu je kladen velký důraz na individualitu a osobnostní rozvoj dítěte. „Pedagog má být průvodcem dítěte, nabízet vhodné činnosti, připravovat prostředí, nabízet dítěti příležitosti, jak poznávat, přemýšlet, chápat, porozumět sobě samému i všemu kolem sebe...“ (*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, 2006, s. 9).

1.2.2 Zahraniční dokument Guidelines for Preschool Learning Experiences

Jelikož jsem v českém Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání nenala konkrétní výtvarné techniky, které by si měly děti předškolního věku osvojit, pokusila jsem se nahlédnout do zahraničních standardů. Upoutal mě americký dokument Guidelines for Preschool Learning Experiences z roku 2003, který byl vytvořen ministerstvem školství v Massachusetts. Vychází z celostátních standardů „Massachusetts Curriculum Frameworks“. Je určen učitelům pro tvorbu a hodnocení vlastního kurikula, můžeme ho tedy přirovnat k takovému typické ukázce školního vzdělávacího programu. Vybrala jsem tento dokument, protože mě zaujalo, jak podrobně jsou v něm rozepsané výtvarné činnosti pro předškolní vzdělávání. Učitelka přesně ví, které činnosti, techniky a materiály by měla dětem představit, které by měly jako předškoláci znát. Můžeme je přirovnat k českým konkrétním očekávaným výstupům, které jsou ale více rozepsané. Ještě je potřeba poznamenat, že mateřská škola („Pre-kindergarten“) v Massachusetts je pro 3 – 4leté děti. Děti ve věku 5ti a 6ti let navštěvují tzv. přípravku („Kindergarten“), ve které se už ale děti učí základům čtení, psaní, počítání a více se podobá školnímu prostředí. (Massachusetts department of education, 2003)

Hlavní výstup v oblasti výtvarného umění se zabývá poznáváním rozličných materiálů a prostředků, které jsou přiměřené věku, a ze kterých umí dítě vytvořit dvourozměrná a trojrozměrná výtvarná díla. Tento výstup je dále podrobně rozebrán a rozepsán do dílčích výstupů. Dítě by mělo poznat výtvarné techniky, jako kresbu, malbu, modelování, konstruování, tisk, koláž, asambláž. K jednotlivým výtvarným technikám jsou uvedeny materiály, které by měly být využity. Například ke tvorbě koláží je možno využít peří, knoflíky, vlnu, drátěnku, odpadový materiál, přírodní materiál, ale také různé druhy papírů, které stříhá, překrývá, mačká a lepí na podklad. Je potřeba využívat také různorodé výtvarné nástroje nebo prostředky, jako například kartáček, houbičku, vatové polštářky, vatové tyčinky, korkové zátky a také ruce. Děti by také měly umět kombinovat různé materiály, míchat barvy, rozfoukávat barvy a mnoho dalšího. (Massachusetts department of education, 2003)

2 ÚLOHA UČITELE A DĚTÍ PŘI VÝTVARNÝCH ČINNOSTECH

Dítě a učitel jsou nejdůležitějšími osobami při výchovně-vzdělávacím procesu, v neposlední řadě i při výtvarných činnostech. Právě z toho důvodu uvádím kapitolu, ve které se chci zaměřit na dítě a zvláště na to, jakým způsobem si osvojuje nové výtvarné techniky. V druhé řadě také na učitelky, protože ony děti seznamují s novými technikami a záleží jen na nich, jakým způsobem to provedou. Jakou roli by měly zastávat při výtvarných činnostech, na co by se měly zaměřit samy a co nechat na dětech.

2.1 Osvojování výtvarných technik dětmi předškolního věku

V této podkapitole se zaměřím na výtvarné techniky, které by si mělo dítě v předškolním vzdělávání osvojit. Názorů je hodně a je na učiteli, jak se k tomu postaví. Děti většinou reagují na nové a zajímavé činnosti s nadšením, proto je potřeba dobře zvolit výběr výtvarných technik. Dle mého názoru by jich nemělo být ani moc, ani málo. Když dětem v mateřské škole představíme všechny, nebudou mít na základní škole, co objevovat. Některé techniky do předškolního vzdělávání nepatří, protože jsou pro děti náročné a je potřeba určitá zručnost a dovednost. V takovém případě se může stát, že se dítě do techniky necítí a neporozumí jí.

Uždil (2002, s. 114) ve své knize uvádí, že kreslení a malování sice tvoří základ zobrazování světa kolem sebe, ale nejsou to zdaleka jediné techniky, které může dítě využít. Další a pro dítě mnohdy zajímavější jsou kladení materiálů v ploše, tisknutí a průtisk. A jak píše ve své knize, není to zdaleka celý soupis technik, které lze využít. V následující kapitole se o takový soupis pokusím. Nebude se však jednat o konečný a ohraničený seznam.

Dítě při osvojování výtvarných technik prochází určitým vývojem. Roeselová (2003, s. 171) ve své knize uvádí postupný vývoj osvojování výtvarných technik dětmi prvního stupně základní školy. Pokusila bych se její slova zhodnotit a uvést, který stupeň vývoje se děje již v předškolním vzdělávání. Nejdříve by mělo výtvarnou techniku dítě pochopit, jinak řečeno, vědět, jaké jsou možnosti dané techniky a předvídat výsledky. Pak si teprve dítě techniku aktivně osvojuje a chápe vztah mezi technikou a námětem.

Počáteční vývoj se uskutečňuje již v předškolním věku, a to seznamováním se s technikou. Většina autorů (Roeselová, 2003; Uždil, 2002) píše, že by to seznamování mělo být společné, kdy učitel dítěti představí techniku i námět. Dítě si ji může zpestřit dalšími doplňkovými nástroji. Když dítě nezná danou techniku, její možnosti a uplatnění, nezvolí správně

ani námět. V dalším stupínku se dítě soustředí na vlastnosti nástrojů a materiálu, jak a kdy mohou být použity. Vyšší stupeň je potom zvolení své techniky jako doplňující k technice zadané učitelem. Dále pak výběr techniky jen v rámci např. kresby nebo malby. Až dojde do fáze, kdy si volí vhodnou výtvarnou techniku k námětu samo, přitom ji zvažuje, aby nenastal problém či neúspěch. Do těchto vyšších fází vývoje ale dítě dospívá až v průběhu primárního vzdělávání. V mateřské škole se učitelé zaměřují na seznámení se s technikou a materiály s ní souvisejícími.

2.2 Role učitele při výtvarném tvoření

Nejdůležitější roli při osvojování výtvarných technik hraje učitel. Je těžké sepsat seznam pravidel, podle kterých by se měl řídit. Každý učitel je individuální a nalézá sám svůj styl vyučování. I v rámcovém programu jsou činnosti uvedeny jen velice okrajově a je na učitelích, aby sám zvolil metodu, jakým způsobem povede činnost, jaké použije pomůcky a techniky. Každý si vytvoří svůj model výtvarné výchovy. Existují jisté vyzorované a ověřené zásady, kterým by se měl učitel vyvarovat nebo naopak držet. V případě, že učitel děti navádí přesným postupem, jak vytvořit výtvarné dílo, vede to k dětské nesamostatnosti. Někdy se dokonce stává, že se učitel skrze jejich výtvarný projev realizuje sám. Výsledek je více než dobrý, bohužel ale přesně neodpovídá schopnostem dítěte a je potlačována jeho osobnost, protože dítě podleho vedení učitele a nezapojovalo svou fantazii a city. Naopak ponechání volnosti a experimentování u dítěte rozvíjí zvědavost a odvalu. Kořátková (2013, s. 103) přímo ve své knize uvádí, že tím, jak učitel dítěti předkládá vlastní představu, jak by mělo výtvarné dílo přesně vypadat, ho do slova omezuje. Učitel by měl dítě také správně namotivovat, nadchnout pro práci a také výtvarnou techniku správně představit. Například když dítě poprvé seznamujeme s malbou temperou, je možné jim nabídnout hru se štětci a barvami a v takovém případě dítě nejlépe pozná vlastnost materiálu. K tomu by měl mít potřebné znalosti výtvarných technik, vědět kdy kterou použít, aby byl splněn edukační cíl. I když jsou některé techniky na pohled efektivní, ale nejsou použity ve správných souvislostech, stávají se samoúčelnými. Učitelka by si sama měla dopředu určitou techniku vyzkoušet, protože některé techniky mohou být nevhodné a nerealizovatelné v mateřské škole. (Uždil a Šašinková, 1980; Roeselová, 1996; Hazuková, 2011)

Učitel by měl brát ohled na individuální specifika dítěte a podle toho zvolit přiměřené metody a postupy práce. Představovat jednotlivé úkoly tak, aby byly pro děti předškolního věku srozumitelné. (Stadlerová, 2011) Také by měl pamatovat na to, že výsledek dětského

tvoření může být úplně jiný, než očekáváme. Každé dítě je jiné, a když se dítě například rozhodne do výtvarné koláže zakomponovat papírovou utěrku nebo kus toaletního papíru, není to špatně, ba naopak je dítě kreativní a tvořivé.

Další otázkou je spojení námětu a výtvarné techniky, o němž většinou rozhoduje učitel sám. Neměl by vybírat jen podle sebe, ale vžít se do role dětí a předvídat jejich preference. Učitel také může dítěti nabídnout více technik nebo zadat všem stejnou činnost, kterou mohou doplnit další libovolnou. Samostatnost v tomto případě podporuje rozvoj nových výrazových prostředků. Dítě může být ve volbě techniky nejisté, proto je možnost nabídnout mu omezenou volbu třeba v rámci kresby nebo malby. (Roeselová, 1996)

Dle mého názoru by učitel měl také umět povzbudit děti správným způsobem, nabídnout jim jinou aktivitu nebo poradit, co dál v případě, kdy si dítě neví rady. Dítě by se mělo ve třídě cítit dobře, nebát se udělat chybu. Protože obava z chyby nebo neúspěchu může dětem bránit plně se vyjádřit, zaexperimentovat nebo zkusit zrealizovat své nové nápady. Měl by učit děti respektovat ostatní, protože každý má jiné představy a nápady a všechny jsou svým způsobem hezké.

3 KLASIFIKACE VÝTVARNÝCH TECHNIK PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Každý autor se ve svém rozdělení výtvarných technik liší. Hlavně v zařazení technik tradičních a alternativních. Pro představu uvedu několik takových autorů a následně techniky rozeberu hlouběji. A poté se pokusím udělat ucelený závěr ze všech informací, které jsem v odborné literatuře vyhledala. Budu se zabývat jen výtvarnými technikami, které jsou vhodné pro předškolní vzdělávání.

Hazuková (2011, s. 26) ve své knize rozděluje výtvarné techniky do čtyř skupin na kresbu, malbu, grafiku a prostorovou tvorbu. Přitom uvádí jednotlivé techniky, které by měly mít děti před nástupem do školy osvojené.

„Kresba:

- kresba obrysová: tužka, rudka, uhel, voskový, mastný a suchý pastel, dřívko a tuš, plstěný tužkový fix, vatový tampon
- kresba kolorovaná: tuš, barvy bretonové a vodové, suchý pastel, pastelky

Malba:

- tempera, Remacolor, suchý pastel

Grafické a kombinované techniky:

- obrysová kresba vytvořená hrotem do matrice, zmizík na inkoustovém podkladu, koláž, monotyp, tisk z koláže

Prostorová tvorba:

- modelování, konstruování, vrstvení materiálů, reliéf vytvořený otiskováním, vytlačováním, rytím do plastických materiálů, plné prostorové formy (3D objekty).“

(Hazuková 2011, s. 26)

Bohužel nerozděluje výtvarné techniky na tradiční a netradiční, či alternativní. Zato přehledně a stručně uvádí seznam technik, které jsou pro předškolní vzdělávání vhodné. Uvádí ale techniky kombinované, které by podle mého názoru mohly být zařazeny mezi alternativní. Souhlasím s rozdělením této autorky. Dle mého názoru lze tyto výtvarné prostředky využít v mateřské škole, jsou přiměřené věku dětí, a pokud jsou dobře vysvětleny, jsou pro ně pochopitelné. Většinu z nich jsem s dětmi v mateřské škole prakticky vyzkoušela.

Podobně jako Hazuková (2011, s. 26), výtvarné techniky rozděluje i Roeselová (1996). Navíc ke čtyřem skupinám tradičních technik, přidává skupinu soudobých výtvarných technik. Tyto postupy nazývá netradičními či neklasickými. Technika, která se podle ní nejvíce vzdaluje tradičnímu výtvarnému projevu, je akční tvorba. Objevuje se tam barva, různé povrchy materiálů, světlo či tvar, ale navíc jsou děti ovlivněny různými zvuky, hudbou, slovem, vůní. Pro děti jsou takové postupy nevšedním zážitkem, a pokud je zvolen správný námět, jsou pro ně potěšením. (Roeselová, 1996)

Vondrová (2001) se ve své knize zabývá výtvarnými technikami, které jsou vhodné pro realizaci v mateřských školách, přitom je rozděluje a uvádí techniky, které řadí mezi netradiční. Knihu člení na několik částí, v první se zabývá kresbou, dále malbou, akční malbou a prostorovou tvorbou. Mezi netradiční výtvarné techniky řadí koláž, muchláž, frotáž. Přitom uvádí tři nové pojmy – pop-art, land – art a body – art, které taktéž řadí do této kategorie. Stejně jako Roeselová (1996) uvádí ve svém seznamu akční tvorbu. (Vondrová, 2001)

Jiné rozdělení výtvarných technik uvádí Valachová (2010, s. 45). Nerozděluje techniky na tradiční a netradiční, jako většina autorů. Rozděluje je do dvou velkých skupin. První jsou plošné výtvarné techniky a druhou plastické a prostorové. Přitom ke každé výtvarné technice uvádí netradiční techniky, které s tou technikou souvisejí. Navíc uvádí kombinované a materiálové techniky, které bychom mohli zařadit do skupiny netradičních.

Když porovnáme rozdělení všech čtyř autorů, v mnoha věcech se budeme shodovat. Nejvíce se odlišuje od výše zmíněných autorů právě Valachová, která nevytvořila jednu skupinu, do které by zařadila alternativní výtvarné techniky. Spíše vidí hlavní rozdělení technik ve vztahu k prostoru. U zbývajících třech autorů můžeme shledat malý rozdíl v jejich pohledu na netradiční výtvarné techniky. To už jsem ale jednou zmínila, že autoři se v rozdělení liší a alternativu vidí každý v něčem malinko odlišném. Nejvíce souhlasím s autorkou Vondrovou. Její kniha je dobrou příručkou pro učitele – nejen uvádí popis jednotlivých technik využitelných v předškolním vzdělávání, ale také představuje výtvarné činnosti, které se k popsané technice vztahují a učiteli praktické ukázky poslouží pro lepší pochopení techniky.

3.1 Tradiční výtvarné techniky

Z výše uvedeného rozdělení výtvarných technik je nám zřejmé, že mezi tradiční výtvarné techniky řadíme kresbu, malbu, grafiku a prostorovou tvorbu. Někteří autoři uvádí ještě modelování, jiní ho zařazují do prostorové tvorby. V následující podkapitole si jednotlivé techniky rozebereme podrobněji, hlavně jejich využití v předškolním vzdělávání.

3.1.1 Kresba

Jedná se o nejpoužívanější a také nejpřirozenější techniku v mateřských školách. Můžeme říct, že je stejně přirozená jako slovo nebo píseň. Kreslit dítě začíná velice brzy, nejprve má tužku či pastelku jako hračku, později ji používá jako výtvarný nástroj.

Kresba má nejdelší tradici, byla nejdéle a nejvíce studována. Možná právě proto je většinou pedagogů nejčastěji a nejochotněji využívána. Prostředky pro kresbu jsou lehce sehnatelné a finančně nenáročné. Nevyžaduje dlouhou přípravu a realizace se mnohdy (ne vždy) obejde bez pomoci učitele. (Hazuková, 2012)

Řadíme zde techniky kresby suchou a mokrou stopou s užitím tuhy, měkkých pastelů, rudky, uhlu, tuše či inkoustu. (Roeselová, 1996)

Kresba tužkou je základní kreslířskou technikou, která má několik možností využití. Od „nevýtvarných činností“ jako je zaznamenávání informací až po různé způsoby výtvarného vyjádření. Učitelé i děti dávají přednost měkkým pastelům před tužkou hlavně kvůli barvnosti. Málokdy se tužka kombinuje s jinými výtvarnými technikami, protože zaniká čitelnost stopy tohoto nástroje. Kresba rudkou či uhlem umožňuje vykreslení větší plochy s vystínovanými místy. Lze je jednoduše rozetřít dětskou rukou. V mateřské škole jsou většinou užívány v kombinaci s jinou výtvarnou technikou, např. při vykreslení pozadí či větší části obrázku. (Roeselová, 1996)

Techniky kresby mokrou stopou využívají nástroje (pera, dřívka, špejle) a tuš či inkoust. U předškolních dětí se většinou využívá dřívko nebo špejle. Kresba dřívkem zanechává nestejnou linii. Linie, kterou vytváří tuš je daleko dominantnější, než jak tomu bylo s tužkou. Stává se tedy skoro pravidlem, že bývá užívána v kombinaci s jinou technikou, většinou malbou barvami či temperami. Poslední a mezi dětmi oblíbenou technikou je kresba fixem. Mají ji rády pro její sytou stopu, kterou zanechává. Není moc vhodnou technikou, protože je málo viditelný rukopis dítěte, za čerstva prosakují vrstvou papíru, při snaze docílit silnější čáry dochází k deformaci hrotu fixu. (Roeselová, 1996)

3.1.2 Malba

Druhou a také hojně využívanou technikou v předškolním vzdělávání je malba. Posiluje barevné cítění dětí, vztah ke skutečnosti a odráží se v ní vkus dětí. Využívají k tomu nejen štětec, ale mnohdy celé své tělo. Zpočátku malování dítěte velmi připomíná kresbu, čará štětcem stejně jako tužkou. Postupně poznává, jak správně držet štětec, jak ho táhnout po papíře, zjišťuje, že se barva roztéká nebo mísí s jinou, až nakonec dokáže nanášet barvu v ploše. Podle toho, jaké dítě volí barvy, se nám odkrývá individualita dítěte a také se jedná o jakousi formu neverbální komunikace. Dítě nám toho malbou vyjádří mnohdy více jak slovy. (Uždil a Šašinková, 1980; Roeselová, 1996)

Nejvíce používanou technikou v mateřské škole jsou vodové barvy – akvarel. Lze jimi malovat na suchý i vlhký papír a jsou vhodné na kombinování s rozličným seznamem jiných technik. Dále se také využívají krycí barvy, mezi které řadíme tempery, remakol či latex. Pro děti jsou nejvhodnější právě temperové barvy, které nanášíme v silné vrstvě a většinou bez použití vody. (Svobodová, 1998)

Většina autorů mezi techniky malby zařazuje i pastel, uvádí ale, že tato technika stojí na rozhraní kresby a malby. Rozlišujeme suché a voskové pastely. Suchými lze malovat na vlhký podklad nebo suchý a rozmývat je štětci. Voskový pastel, všeobecně nazývaný „voskovka“ se špatně roztírá. Je vhodná pro nejmenší děti. Starší děti ji často užívají ve spojení s akvarelovými barvami, jelikož voskovky odpuzují vodu a nemění se jejich sytost barev. (Roeselová, 1996)

3.1.3 Grafika

V mateřské škole se nevyžívají klasické grafické techniky, kdy se matrice vkládají do grafického lisu a následně z nich vzniká vytištěný obraz. Jedná se o tisk z výšky, hloubky nebo plochy. Jsou jednak náročné na vybavení, ale také na samotnou realizaci.

V předškolním vzdělávání je spíše využíváno příbuzných technik, které mají s grafikou společný postup a princip tvorby. Patří sem otiskování různých materiálů, jako přírodní materiál, vlastní tělo, oblečení apod. nebo výroba tiskátek. Oblíbeným prostředkem pro děti je brambor nebo korkový špunt. Děti si mohou vytvořit i jednoduchou matici většinou z výkresů, kartonu či kusů látky a tu následně natrou barvou a otisknou na podklad. (Valachová, 2010)

3.1.4 Prostorová tvorba

Prostorová či plastická tvorba je pro děti velmi zajímavou činností, a to hlavně kvůli výsledné trojrozměrné podobě. Již malé děti poznávají svět kolem sebe hmatem a rozvíjí se tak citlivost jejich rukou, zvláště prstů, k čemuž přispívá i tvarování a modelování. Děti s modelováním a konstruováním začínají velmi brzy, můžeme říct, že jdou ruku v ruce s kresbou. Nejdříve využívají různých druhů stavebnic, až postupně dospívají k tvorbě výtvarných kompozic a objektů. (Roeselová, 1996; Roeselová, 2003)

Děti mohou tvarovat věci, které pozorují nebo ty, které si jen představují. Většinou začínají s figurálním tvarováním postavy nebo zvířete. Velkou roli hraje dětská představivost a manuální zručnost. V mateřských školách je nejčastěji využívána plastelína, hlíny a sádry je využíváno až na základní škole. Výstavba různých kompozic je možná nejen ze stavebnicových částí, ale i z různých krabic, PET-lahví, dřeva, apod. (Roeselová, 1996; Roeselová, 2003)

Děti mají rády, když se mohou vydávat za někoho jiného. Vytváří si masky nejrůznějších pohádkových postav a hrdinů, či jakýchkoliv zvířat. Poslouží jim k tomu krabice, karton nebo obyčejný papír. Tuto činnost také zařazujeme mezi prostorovou tvorbu.

Problémem bývá uchování dětských výtvorů kvůli velikosti a objemnosti. V tomto případě je vhodné využít kamery či fotoaparátu.

3.2 Alternativní výtvarné techniky

Již v předškolním vzdělávání je vhodné začít dětem představovat alternativní výtvarné techniky. Jsou to techniky, které reflektují dnešní, moderní společnost a vychází z umění 20. století. V odborné literatuře je jich uvedeno velké množství. Zaměřím se na techniky, které se dají využít v mateřských školách. Děti mohou být nezvyklými a novými výtvarnými činnostmi nejprve zaskočení, postupně ale nalézají v těchto činnostech potěšení a experimentování s novými materiály je baví. Není využíván ale jen netradiční materiál, ale ve většině technik bývá použito netradičních i nástrojů, jako houbiček, zmačkaného papíru a jiných. Mezi alternativní materiály zařazujeme odpadový materiál, přírodniny, písek, polystyren, molitan a mnoho dalších.

3.2.1 Akční tvorba

Roeselová (1996, s. 198) jako alternativní výtvarnou techniku uvádí akční tvorbu. Dítě se v rámci této techniky pokouší splynout s přírodou, jistými prvky ji pozměnit. Do této skupiny řadíme umění s názvem land-art a volně ho můžeme přeložit jako umění země. Důležitý je průběh realizace díla, ne konečný výsledek. Pro dokumentaci akce je využíváno kamery nebo fotoaparátů. Děti přímo zasahují do přírody nebo sbírají různé přírodniny pro následnou tvorbu buďto v přírodě, nebo ve třídě. Dětem se tak prohlubuje vztah k přírodě a k přírodním materiálům. Vondrová (2006a, s. 5) uvádí, že v této technice je užíváno hlíny, kamenů, písku, listí, větve a také vody v podobě ledu nebo deště. A také může být využito doplňkových materiálů, jako různých provázků a stuh. Uvedla jen ten nejzákladnější a nejčastěji používanější materiál, zajisté může být užito i jiných přírodnin.

Agerholm (1976, s. 80) jako netradiční a pro děti velmi zajímavou techniku uvádí kresbu na kameny, která je taktéž technikou land-artu. Kamen je sám o sobě zajímavý, nenajdeme dva, které by byly stejné, a jejich tvar se z různých úhlů pohledu mění. V této činnosti je velmi rozvíjena fantazie a tvořivost dětí. Samy si vybírají tvar kamene a následně na něj nakreslí určitý objekt, který jim právě tvar kamene připomíná. Může se opravdu jednat o cokoliv.

Další technika, kterou řadíme do akční tvorby, je body-art. Jako výtvarného prostředku je užíváno vlastní tělo. Děti tisknou části svého těla na různé materiály. Opět, jako u předešlé techniky, je důležitá akce a ne výsledek. Prostřednictvím této techniky děti lépe poznají a vnímají své tělo. (Vondrová, 2006c)

Tuto skupinu ukončím poslední technikou pop-artu, kdy je využíváno odpadového a zbytkového materiálu. Umělci se snažili vyzvednout bezvýznamné předměty do roviny umění. V tomto umění chtěli reflektovat soudobou civilizaci. Využívali plastové lahve, různé krabice, kusy látky, obaly od vajíček, staré noviny nebo ubrousky. Určitě bychom sepsali delší seznam, protože odpadového materiálu je nespočet. Je totiž definován jako všechno materiálu, který je po použití vyhozen a neztratil své charakteristiky, rysy. V domácnosti a v práci je již nepoužitelný, my ho ale můžeme využít jako výtvarný materiál. V předškolním vzdělávání je to velmi vhodná technika, děti se učí vlastním tvořením a experimentováním poznat rozličné materiály. Je výhodné ho využívat v mateřských školách, protože je finančně nenáročný a možný použít znovu a znovu, většinou se jedná o bezpečný materiál (v porovnání s plastovými hračkami). (Vondrová, 2006b; Ózgún, 2011)

Dle mého názoru je velice účelné využívat tyto tři výtvarné techniky již v mateřské škole. Pro děti je to zcela něco nového, obohacuje se jim stále se opakující program v mateřské škole. Práce v terénu je baví a přitom se zapojí fyzicky využitím celého svého těla a využívají k tomu i všechny své smysly. Děti se učí experimentovat, není přesně stanovené, které materiály musí používat a jak, je to všechno převážně na jejich fantazii a tvořivosti. Například v přírodě mají více možností a prostoru vytvářet své dílo, než za stolečkem ve třídě.

3.2.2 Koláž

Koláž je nejpoužívanější alternativní výtvarnou technikou v mateřské škole. Nejčastěji se využívá papírů různých povrchů, barevností a tvárností. Zajisté je možné využít jiných materiálů a spojit koláž s jinou výtvarnou technikou. Bývá definována jako výtvarná práce vytvořená ze sesbíraných rozličných materiálů na vybraném povrchu. Tvorba koláže bývá rozdělena na dvě části – sběr materiálů a samotná tvorba koláže. Není správný ani špatný způsob tvorby koláže. Děti mají velké množství možností, jak ji vytvářet – vybírají správný podklad, sbírají množství materiálů a přemýšlí, jak ho nakombinovat a umístit. Většinou k tomu potřebují papír, nůžky, lepidlo a příslušný materiál. (Suffolk County Council, 2011)

Jsou u dětí předškolního věku velmi oblíbené, protože v porovnání s kresbou a malbou jsou daleko hravější. Může si vyzkoušet, které uspořádání materiálů se mu líbí nejvíce. Některé materiály může vyměnit za jiné, nebo posunout na jiné místo. To v kresbě ani malbě není možné. Tím, že se dítě materiálů dotýká, poznává jejich strukturu a pozoruje je z několika úhlů pohledu. (Parik a Parik, 2013)

Mladší děti, kterým dělá problém stříhání, mohou využít trhání nebo mačkání papíru. Je to pro ně velice zajímavé v období, kdy trhají nejen papír s velkou oblibou a radostí, a to kolem 2. až 3. roku. Děti si natrhají rozdílné kusy papíru, co do velikosti, tak i barvy. Buďto mohou vyplnit předkreslenou šablonu nebo starší děti mohou vytvořit svůj vlastní tvar.

3.2.3 Muchláž

S koláží úzce souvisí další výtvarná technika, a to muchláž. Dítě pomačká papír, který celý pokryje voskovými barvami. Následně ho rozbálí a natře tuší nebo barvou. Na vysušeném výkresu vyvstávají praskliny. Tento výsledek většinou slouží na následné zpracování koláže či jiné výtvarné techniky. (Roeselová, 1996)

3.2.4 Frotáž

Frotáž řadíme taktéž mezi alternativní výtvarné techniky, kdy využíváme předmětů se zajímavou strukturou. Na tento materiál dáme papír a tužkou, uhlem nebo rudkou přejíždíme po ploše. Nejvíce se využívá mince, podrážka boty nebo kůra stromu. Fantazii se ale meze nekladou, děti mohou využít i jiných materiálů. (Vondrová, 2001)

3.3 Výtvarné techniky využitelné v MŠ

Na závěr shrnu výtvarné techniky, které lze využít v předškolním vzdělávání. V předchozí podkapitole jsem uvedla souhrn alternativních výtvarných technik, které jsou pro děti předškolního věku vhodné. Nejedná se o konečný, ani uzavřený soupis. Je sestaven z informací od různých autorů. Protože jak jsem již zmiňovala dříve, různí autoři uvádí rozdílná rozdělení výtvarných technik.

Nejnámější a často využívanou alternativní výtvarnou technikou je v mateřské škole koláž. Učitelky využívají různých materiálů, jak odpadových, přírodnin, tak i obyčejných papírů různých struktur a barev. V předškolním vzdělávání je vhodné využívat i techniky akční tvorby. Děti se učí využívat cenově a lehce dostupných materiálů. Z věcí, které byly už jednou použity, lze vytvořit velmi hezké věci. Dokonce lze využít vlastního těla, jako výtvarného nástroje. Technikami, které sice nejsou využívány často, ale v mateřské škole se objevují, jsou muchláž a frotáž. Nejsou náročné a lze je využít pro zpestření. Děti poznají, že papír nemusí sloužit jako podklad pro kresbu, malbu nebo jiné techniky.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

V teoretické části jsem nastínila alternativní výtvarné techniky, jejich využití v předškolním vzdělávání, úlohu učitele a dětí při výchovně-vzdělávacích činnostech a v neposlední řadě také rozdělení a výběr výtvarných technik, které jsou pro děti v předškolní věku vhodné. V praktické části se chci zaměřit na učitelky mateřské školy, a jaké ony mají vědomosti, zkušenosti a ponětí o této problematice, zda využívají alternativní výtvarné techniky a jakým způsobem je dětem představují, a to kvalitativním výzkumem, metodou rozhovorů.

4.1 Výzkumné cíle

Prvním mým krokem při přípravě na realizaci samotného výzkumu bylo stanovení cílů. Jako hlavní cíl výzkumné části jsem si stanovila identifikovat, jak vnímají učitelky mateřské školy využití alternativní výtvarné techniky při výchovně-vzdělávacím procesu. K tomuto hlavnímu cíli jsem si stanovila další tři dílčí výzkumné cíle, které odkryjí více do hloubky, na co bych se chtěla v rámci výzkumu zaměřit.

Mé dílčí výzkumné cíle jsou:

- Objasnit, co si pod pojmem alternativní výtvarná technika učitelky mateřské školy představují.
- Identifikovat, které alternativní výtvarné techniky využívají učitelky mateřské školy při práci s dětmi.
- Objasnit, jaká je úloha učitelky při seznamování dětí s novými výtvarnými technikami při výchovně-vzdělávacím procesu.

Chtěla bych zjistit, co učitelky mateřských škol vědí o alternativních výtvarných technikách, zda znají a využívají nové výtvarné techniky při práci s dětmi v mateřské škole nebo dávají přednost tradičním technikám, na které jsou všichni zvyklí a nemusí děti učit nic nového. V případě využívání mě zajímá, jak děti učí novým výtvarným technikám a jaká je celková úloha paní učitelky při výtvarné tvorbě.

4.2 Výzkumné otázky

Stanovila jsem si také výzkumné otázky, na které bych chtěla v rámci mého výzkumu najít odpověď.

Mezi mé výzkumné otázky patří:

- Jaké je povědomí učitelek mateřských škol o pojmu alternativní výtvarná technika?
- Které alternativní výtvarné techniky učitelky využívají při práci s dětmi a jak často?
- Jaká je úloha učitelky mateřské školy při seznamování dětí s novými výtvarnými technikami?

4.3 Výzkumný soubor

Mým výzkumným souborem bylo 8 učitelek mateřských škol ze Zlínského kraje. Způsob výběru těchto učitelek byl dostupný, nevolila jsem si žádná kritéria ani podmínky, které by měli participantů splňovat. Oslovila jsem více učitelek, některé mně však spolupráci odmítly, proto právě takový počet participantů.

4.4 Výzkumná metoda

Metodou sběru dat je interview a jejich následná obsahová analýza. Jako, podle mého názoru, nejužitečnější podobu interview jsem zvolila polostrukturovanou. Gavora (2006, s. 88) uvádí, že tento typ rozhovoru je do jisté míry svázaný, tím je dodržena tématická koncentrace a zefektivňuje se sběr dat v porovnání s nestrukturovaným interview. Chtěla jsem mít možnost domyslet si některé otázky v průběhu rozhovoru a vysvětlit tak případné nejasnosti. V rámci tohoto typu jsem měla možnost nasměrovat učitelky směrem, který jsem si předem stanovila a promyslela, aby nenastala situace, že nevím, na co se ptát dál. Otázky při rozhovoru byly otevřené. Jak jsem již naznačila, předem jsem si stanovila pět okruhů, které mě budou po čas rozhovoru zajímat. Jednalo se o vědomosti a zkušenosti učitelek s touto problematikou, využití alternativních výtvarných technik v mateřské škole, představení nových technik dětem, úloha učitele při výtvarných činnostech a základní informace o učiteli.

Pro představu uvádím vzorové otázky k jednotlivým okruhům. *Co si představíte pod pojmem alternativní výtvarná technika?* je otázka prvního okruhu vědomosti a zkušenosti učitelek. Druhý okruh využití alternativních výtvarných technik v mateřské škole obsahuje vzorovou otázku: *Jaký je Váš názor na využití alternativních výtvarných technik v MŠ?* Další okruh, který je zaměřen na představení nových technik dětem, zahrnuje otázku: *Jakým způsobem děti seznamujete s novými výtvarnými technikami?* Předposlední okruh s názvem *úloha učitele při výtvarných činnostech* obsahuje vzorovou otázku *Jaká je podle Vašeho názoru úloha učitele při výtvarných činnostech v MŠ?* Poslední okruh obsahuje informace o učiteli, tedy vzdělání, délka praxe v MŠ a například navštěvované semináře.

5 REALIZACE VÝZKUMU

Po stanovení cílů a výzkumných otázek jsem začala tvořit okruhy a otázky do interview. Vytvořila jsem si pět okruhů a ke každému jednu vzorovou otázku. Ostatní otázky jsem vymýšlela v průběhu rozhovoru. Jeden rozhovor jsem s paní učitelkou zkusila nanečisto, abych zjistila, zda jsou otázky srozumitelné.

Oslovila jsem 10 učitelek mateřských škol, s rozhovorem bohužel souhlasilo jen 8. Jejich odůvodněním byla přílišná specifická práce, o které nic moc nevědí.

S každou paní učitelkou jsem rozhovor provedla většinou v kanceláři mateřské školy, ve které pracuje. Na zaznamenání jsem většinou použila diktafon v mobilním telefonu, až na dva, které jsem zapisovala v průběhu ručně na papír. Paní učitelky totiž nesouhlasily s nahráváním. Bylo to pro mě daleko složitější, ale paní učitelky se snažily vyjadřovat srozumitelně a pomalu. Rozhovory měly rozdílnou délku, podle toho, jak byly paní učitelky sdílné. Zpětně jsem s učitelkami komunikovala přes e-mail nebo telefonicky pro doplnění údajů o třídě, ve které momentálně učí a také o věku, protože jsem se na tyto údaje při rozhovorech zapomněla zeptat.

Pro zpracování jsem vybrala princip zakotvené teorie podle Strausse a Corbinové, která umožňuje hluboce proniknout do problematiky. Jednotlivými systematickými soubory postupů docházíme k tvorbě zakotvené teorie o daném tématu.

Na začátek jsem každou paní učitelku obeznámila s mým tématem bakalářské práce. Pokusila jsem se navodit příjemné prostředí pro následnou úspěšnou realizaci rozhovoru. Poprosila jsem je o co nejvíce vlastních zkušeností, které mně velice pomohou při zpracování celé problematiky. Upozornila jsem je, že rozhovory jsou anonymní, nikde nebude uvedeno jejich jméno, jen použiji informace, které následně zpracuji v rámci bakalářské práce.

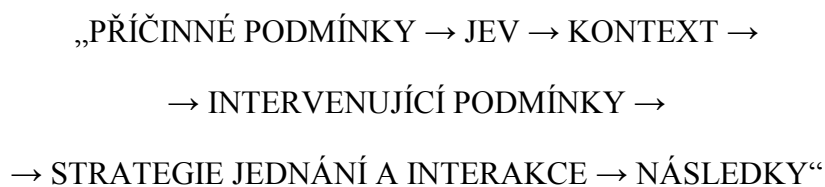
Záznamy jsem poté přepsala do písemné podoby. Zaznamenala jsem je doslova, s pomlkami i mimickými gesty. Všimnula jsem si tak skutečností, které jsem v průběhu rozhovoru ani nezaznamenala.

Dalším krokem je tzv. otevřené kódování. Gulová a Šíp (2013, s. 47) píše, že se jedná o rozbití textu na segmenty, které tvoří významové jednotky a ty jsou dále analyzovány. Tyto jednotky mohou být v podobě slova, věty i celého odstavce. Tyto jednotky jsem dále označila kódy, které vystihují určitou část textu. Tuto část jsem zpracovávala na počítači,

kdy jsem v textu nejprve očíslovala jednotlivé jednotky a následně zformátovala text na jednu stranu papíru. Na volné místo jsem psala kódy, které jsem barevně rozlišila.

V další fázi je potřeba jednotlivé podobné kódy kategorizovat. Vzniknou nám nové pojmy, které by měly být abstraktnější než jednotlivé kódy.

Po otevřeném kódování nastává fáze axiálního kódování. Strauss a Corbinová (1999, s. 57, podle Gulové a Šípa, 2013) uvádí, že v rámci této fáze znovu a novým způsobem kompletujeme data a vytváříme vazby mezi vzniklými kategoriemi a subkategoriemi. Tito autoři zhotovili tzv. paradigmatický model, na základě něhož se formulují vztahy a vazby mezi kategoriemi.

(Gulová a Šíp, 2013, s. 58)

Příčinné podmínky jsou v tomto modelu vysvětlovány jako události, které vedou k centrálnímu jevu, což je stěžejní či ústřední myšlenka. Kontext popisuje vlastnosti daného jevu, podmínky, za nichž jsou uplatňovány strategie. Intervenující podmínky jsou blízké kontextu, ale v širší míře. Kontext a intervenující podmínky mohou být spojeny pod jednu kategorii. Strategie jednání a interakce jsou způsoby jednání a reagování na jev, aktivity, které jsou odpovědí na zkoumaný problém. Následky jsou výsledky a důsledky strategií jednání. Po dosazení dat do tohoto modelu, jsou dále zjišťovány další vztahy mezi kategoriemi a jsou vzájemně propojovány. (Gulová a Šíp, 2013)

Posledním krokem je fáze selektivní, jak uvádí Gulová a Šíp (2013, s. 62), tzv. „příběh na konec“. Je to fáze hledání centrální kategorie, která slouží k formulování nové teorie. Tato kategorie je na vyšší úrovni než ostatní, ale je s nimi uváděna do vztahu.

Sepsáním tzv. propozic vytvoříme zakotvenou teorii. V mém případě se neodvážím napsat, že z výzkumu vyloučí nová zakotvená teorie, spíše bych proces nazvala pokusem o vytvoření tzv. teorie.

5.1 Charakteristika participantů

Participant č. 1

Jedná se o ženu ve věku 48 let. V mateřské škole pracuje 24 let. V nynější době pracuje na pozici ředitelky v jednotřídní škole ve třídě věkově smíšených dětí v malé vesnici ve Zlínském kraji. Vystudovala střední pedagogickou školu v Kroměříži.

Participant č. 2

Jedná se o ženu ve věku 23 let. V mateřské škole pracuje krátce, a to 1 rok. Minulý rok dokončila studium na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, bakalářský obor Učitelství pro mateřské školy. Pracuje ve dvoutřídní mateřské škole ve městě Zlín. Nyní má třídu dětí ve věku 5 – 6 let.

Participant č. 3

Jedná se o ženu ve věku 51 let. Nyní pracuje jako paní ředitelka ve dvoutřídní mateřské škole v obci v okolí města Zlína. V mateřské škole má 20letou praxi a tento rok má na starosti starší děti ve věku 5 – 6 let. Před dvěma lety dokončila studium na bakalářském oboru Speciální pedagogika předškolního věku v Olomouci, předtím vystudovala střední pedagogickou školu v Kroměříži.

Participant č. 4

Jedná se o ženu ve věku 22 let. Pracuje necelý rok ve dvoutřídní mateřské škole v obci v okolí Zlína a má na starosti starší děti ve věku 5 – 6 let. Vystudovala gymnázium v Otrokovicích a momentálně dálkově studuje obor Učitelství pro mateřské školy na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Participant č. 5

Jedná se o ženu ve věku 24 let. Pracuje druhým rokem ve trojtřídní mateřské škole ve Zlíně. Vystudovala střední pedagogickou a sociální školu ve Zlíně. Při práci si dodělává bakalářský obor Učitelství pro mateřské školy na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Nyní je ve třídě mladších dětí ve věku 3 – 4 let.

Participant č. 6

Jedná se o ženu ve věku 25 let. Pracuje v mateřské škole, kde jsou čtyři třídy, necelý rok. Škola se nachází ve městě ve Zlínském kraji. Vystudovala obor Učitelství pro mateřské školy na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Je ve třídě starších dětí ve věku 5 – 6 let.

Participant č. 7

Jedná se o ženu ve věku 27 let. Pracuje pět let v mateřské škole ve vesnici v okolí města Zlína ve třídě mladších dětí ve věku 3 – 4 roky. Ve škole jsou 4 třídy. Vystudovala bakalářský obor Učitelství pro mateřské školy v Olomouci a poté Pedagogiku předškolního věku v Praze.

Participant č. 8

Jedná se o ženu ve věku 25 let. Pracuje čtyři roky ve dvoutrídni mateřské škole v okolí města Zlína. Nyní je ve třídě starších dětí ve věku 5 – 6 let. Vystudovala střední pedagogickou školu a nyní si při práci dodělává bakalářský obor Učitelství pro mateřské školy v Olomouci.

Pro zpřehlednění uvádím informace o participantech do tabulky č. 1.

Tabulka 1: Charakteristiky participantů

Participant	Věk	Délka praxe v MŠ	Vzdělání	Nynější věková skupina dětí
1.	48	24	Střední pedagogická Kroměříž	smíšená
2.	23	1	Bc. Učitelství pro MŠ UTB Zlín	starší
3.	51	20	Bc. Speciální pedagogika předškolního věku Olomouc	starší
4.	22	1	Bc. Učitelství pro MŠ UTB Zlín	starší
5.	24	2	Bc. Učitelství pro MŠ UTB Zlín	mladší
6.	25	1	Bc. Učitelství pro MŠ UTB Zlín	starší
7.	27	5	Mgr. Pedagogika předškolního věku Praha	mladší
8.	25	4	Bc. Olomouc	starší

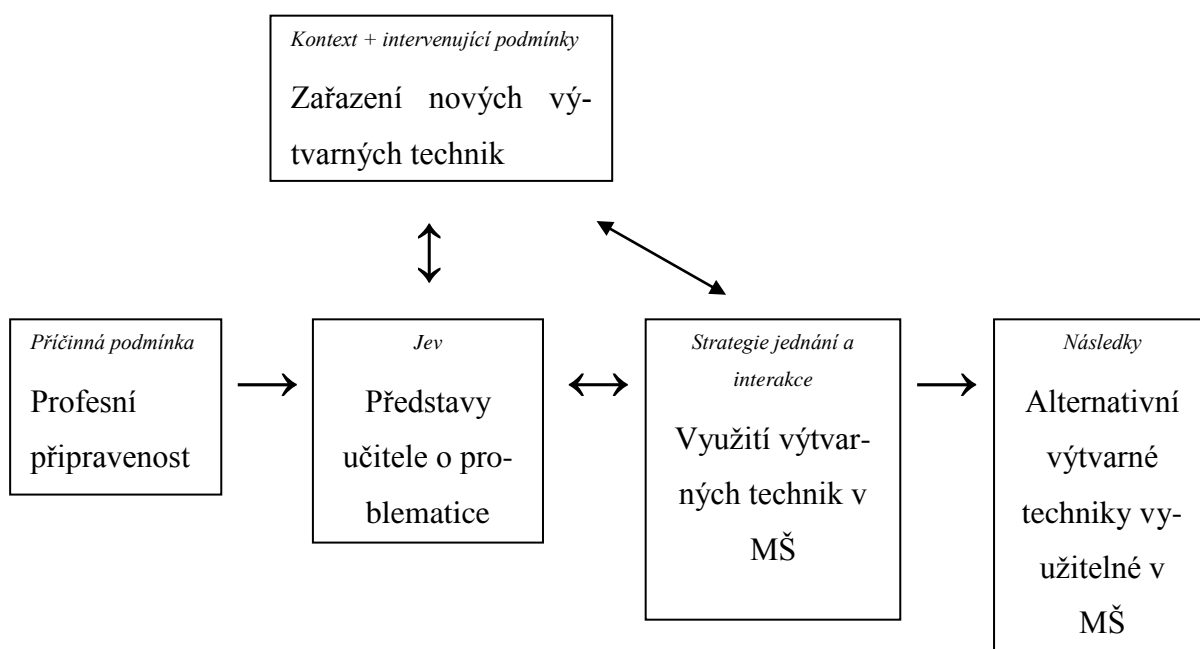
Pro přehlednost jsem si sama nazvala tři skupiny dětí *starších, mladších a smíšených*. Mladší děti jsou ve věku 3 – 4 let, starší ve věku 5 – 6 let a ve smíšené třídě jsou děti ve věku 3 – 6 let.

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Postupovala jsem dle jednotlivých fází zakotvené teorie Strausse a Corbinové, které jsem zmínila v předchozí kapitole. Vzniklé kategorie a subkategorie jsem zasadila do paradigmatického modelu, který jsem znázornila do tabulky č. 2.

Tabulka 2: Seznam kategorií vzniklých na základě kódování rozhovorů

	Kategorie	Subkategorie
Příčinné podmínky	Profesní připravenost	<ul style="list-style-type: none"> • Vzdělání • Délka praxe • Sebevzdělávání
Jev	Představy učitele o problematice	<ul style="list-style-type: none"> • Definice pojmu AVT • Zásady
Kontext + Intervenující podmínky	Zařazení nových výtvarných technik	<ul style="list-style-type: none"> • Motivace • Ukázka • Volnost • Skupinová práce • Slovní vysvětlení
Strategie jednání a interakce	Využití výtvarných technik v MŠ	<ul style="list-style-type: none"> • Ano x ne • Důvody využívání • Frekvence využívání • Tradiční versus alternativní výtvarné techniky
Následky	Alternativní výtvarné techniky využitelné v MŠ	<ul style="list-style-type: none"> • Ukázky alternativní výtvarné techniky • Kategorizace alternativního materiálu a nástrojů

Obrázek 1: Zařazení vzniklých kategorií do paradigmatického modelu

Jako centrální kategorii neboli jev jsem zvolila „Představy učitele o problematice“ – jedná se o to, jak participantův pojem chápou, co o něm vědí a zda mu rozumí správně. Do této kategorie jsem zařadila i to, jak chápou úlohu učitelky při výtvarném tvoření. Příčinnými podmínkami je „Profesní připravenost participantů“, tzn. jejich vzdělání, délka praxe i sebevzdělávání. Což je podle mého názoru velmi důležité pro rozvoj vědomostí a zkušeností. Kontext a intervenující podmínky jsem spojila do jedné kategorie „Zařazení nových výtvarných technik“. Strategie jednání a interakce je v mém případě „Využití výtvarných technik v MŠ“. Protože podle toho, jaká je představa participanta o alternativních výtvarných technikách, podle toho je využívá při práci s dětmi v mateřské škole. Následkem je kategorie „Alternativní výtvarné techniky využitelné v MŠ“. Jedná se o konkrétní výtvarné techniky, které participantův využívají. Všechny čtyři kategorie souvisí s centrální kategorií.

Tento paradigmatický model mně napomůže vytvořit analytický příběh v následujících podkapitolách. Využiji pojmenované kódy s odkazem na jednotlivé rozhovory. Přitom číslo vždy značí řádek v rozhovoru a písmeno příslušný rozhovor. Tyto kódy byly následně zařazeny do subkategorií. Aby bylo zřejmé, ze kterých kódů daná subkategorie vznikla. Postupně představím všechny kategorie z paradigmatického modelu, v nichž podrobně popíšu jejich strukturu a vytvořím tak kostru pro následnou teorii.

6.1 Profesionální připravenost

To, jakou nabyt participant představu neboli jaké má ponětí o problematice využívání alternativních výtvarných technik v mateřské škole, závisí zcela jistě na jeho vzdělání, délce praxe a také sebevzdělávání, tzn. jestli se účastní seminářů, čte příslušnou literaturu apod.

Od učitelky mateřské školy se očekává, že má dostatek vědomostí o problematice předškolního věku a vytváří vhodné podmínky pro práci s dětmi. Kvalita výkonu učitelky pak souvisí s dovednostmi v oblasti sociální a osobnostní, schopností plánování práce a rozpoznání stagnace vývoje dítěte. Pak je také důležitá odborná vybavenost učitelky a umožnit dětem rozvíjet své zájmy a předpoklady. (Kotátková, 2013) Je obecně známo, že učitelka vysoké školy má širší pole vědomostí než učitelka střední pedagogické školy. Již z toho pohledu, že vysoká škola je vyšší stupeň vzdělání.

Tato kategorie je tvořena ze tří subkategorii *vzdělání*, *délka praxe* a *sebevzdělávání*. Subkategorie *délka praxe* je tvořena kódy 55B, 35D, 45G, 40H – 1 – 5 let; 61A, 52C – 20 – 25 let. Subkategorie *vzdělání* tvoří kódy 57B, 558C, 33D, 29E, 32F, 43G, 39H – vysokoškolské; 33D, 29E, 39H – studující VŠ; 62A – středoškolské. Třetí subkategorie *sebevzdělávání* obsahuje kódy 65A, 59B, 47C, 29F – knihy; 60B, 10F, 36G – rady od zkušenějších; 46C, 38D, 30F, 35G, 34H – internet; 26E – vlastní nápady; 27E – časopisy; 37G – jiné školky; 40G, 37H – semináře; 35H – zásobník ze SŠ; 36H – výuka na VŠ.

Pro zpřehlednění uvedu subkategorie a kódy do následující tabulky. Přitom poslední sloupec odkazuje číslem na řádek v rozhovoru označeném příslušným písmenem. Tabulky budou uvádět v rámci každé kategorie.

Tabulka 3: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Profesionální připravenost

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
Vzdělání	Vysokoškolské	57B, 58C, 32F, 43G
	Studující VŠ	33D, 29E, 39H
	Středoškolské	62A
Délka praxe	1 – 5 let	55B, 35D, 45G, 40H
	20 – 25 let	61A, 52C

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
Sebevzdělávání	Knihy	65A, 59B, 47C, 29F
	Rady od zkušenějších	60B, 10F, 36G
	Internet	46C, 38D, 30F, 35G, 34H
	Vlastní nápady	26E
	Časopisy	27E
	Jiné školky	37G
	Semináře	40G, 37H
	Zásobník ze SŠ	35H
	Výuka na VŠ	36H

Mimo jiné jsem se při rozhovorech zaměřila na vzdělání participantů a délku praxe. Přitom mně vznikly tři skupiny, a to středoškolští, vysokoškolští a participaci studující vysokou školu. V mých rozhovorech převládali participanté s vysokou školou. Zajímalo mě, zda bude stupeň vzdělání nějakým způsobem souviset s povědomím participantů o problematice. Jak si objasníme později, přestože někteří participanté vystudovali vysokou školu, mají nepřesnou představu o alternativních výtvarných technikách nebo zařazují mezi alternativní výtvarné techniky i techniky tradiční. Jelikož nakonec jen jeden participant měl středoškolské vzdělání, nelze z výroků dělat nějaké velké závěry.

Mezi participanty byly většinou učitelky s praxí do pěti let. Z rozhovorů je patrné, že paní učitelky s kratší praxí více navštěvují semináře, hledají na internetu a chodí pro rady ke zkušenějším kolegyním. Může to vyplývat ze zkušeností, které se učitelky s krátkou praxí snaží získat.

Jakou práci učitel předává dětem, velmi záleží i na jeho dalším vzdělávání ve volném čase. Mým původním záměrem bylo, zaměřit se hlavně na výtvarné semináře. Bohužel mně většinou paní učitelky odpovídaly, že výtvarné semináře nenavštěvují.

(45C, 46C) „dříve takové výtvarné semináře převažovaly, ale byly takové ... jak bych to řekla ... prostě k ničemu. Byla to třeba výroba ze slámy a tak podobně. Nic nového to dětem nepřineslo. V dnešní době si učitelky sednou k internetu a v rámci sebevzdělávání si

tam hledají postupy nových technik a podobně. V dnešní době ani neznám takové semináře, kde by se jednalo jen o tu výtvarku...“

(64A) „seminářů jsem se účastnila za celou dobu praxe hodně, ale takový, že by se týkal výtvarky, to asi nebyl...“ Jak již jsem zmínila výše, paradoxně to byly paní učitelky s praxí ve škole delší jak 20 let. Hodnocení výtvarných seminářů od participantů, kteří je navštěvují, nebyly moc kladné a nemají z nich žádný velký přínos.

6.2 Představy učitele o problematice

Nyní je důležitou otázkou, co si participanté představují pod pojmem alternativní výtvarná technika a které techniky konkrétně mezi ně zařadit.

Již v teoretické části jsem se pokusila z načtených informací sepsat definici alternativní výtvarné techniky, protože jsem v odborné literatuře takovou nenašla. Jak jsem již zmínila výše, jedná se o nové techniky, jsou tedy využívány i nové materiály, postupy a nástroje. Tyto techniky vyplývají z dnešní společnosti a hodně experimentují s materiály mnohdy podle nás nezařaditelnými do výtvarného umění.

Kategorie *představy učitele o problematice* tvoří dvě subkategorie. První subkategorie *definice pojmu AVT* obsahuje kódy 2A, 4D, 42C, 4E, 2G – neobvyklý materiál; 2B, 7B, 2E – nevšední věc; 2D - nové a zajímavé; 2F - vše kromě kresby a malby; 3G – neobvyklý postup; 2H – není častá. Tato kategorie obsahuje subkategorie *zásady*. Subkategorie *zásady* je tvořena kódy 45A, 27G, 23H – motivace; 46A – znalost o technice; 47A, 24B, 25B, 26H – příprava prostředí; 48A, 28D – bezpečnost; 49A, 24E, 27H – být pomocníkem; 50A, 50C, 26D, 28G, 24H – rozvoj fantazie, představivosti a tvořivosti; 22B, 26B, 30D, 18G – kontrola a usměrnění správné techniky; 29B, 31D – volnost; 48C – učitel a umění; 29D, 29G – vysvětlení, 23E – respektovat individualitu; 26F – ocenění, 28H – práce podle metodiky.

Tabulka 4: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Představy učitele o problematice

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
Zásady	Motivace	45A, 27G, 23H
	Znalost o technice	46A

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
	Příprava prostředí	47A, 24B, 25B, 26H
	Bezpečnost	48A, 28D
	Být pomocníkem	49A, 24E, 27H
	Rozvoj fantazie, představivosti a tvořivosti	50A, 50C, 26D, 28G, 24H
	Kontrola a usměrnění správné techniky	22B, 26B, 30D, 18G
	Volnost	29B, 31D
	Učitel a umění	48C
	Vysvětlení	29D, 29G
	Respektovat individualitu	23E
	Ocenění	26F
	Práce podle metodiky	28H
	Neobvyklý materiál	2A, 4D, 42C, 4E, 2G
Definice pojmu AVT	Nevšední věc	2B, 7B, 2E
	Nové a zajímavé	2D
	Vše kromě kresby a malby	2F
	Neobvyklý postup	3G
	Není častá	2H

V představě o pojmu alternativní výtvarná technika se participanti trochu lišili. Velmi častou odpovědí bylo (2A) „řekla bych, že jsou to výtvarné činnosti, kdy je využito neobvyklého materiálu...“, (42C) „protože využijeme vždy něco jiného, nezvyklého, co tu techniku dělá netradiční, třeba nějaké pomůcky...“. Což potvrdilo i moji vlastní definici.

V jednom případě se mně dostalo odpovědi (2B) „takže když netradiční, tak něco, co se běžně nedělá...“ a ten samý participant mně pak na otázku, jak často s dětmi využívá takové výtvarné techniky, odpověděl, že skoro pořád. Cítím v tom malý rozpor.

Dostalo se mně také odpovědi (2F) „no, představuji si pod tím veškeré techniky, které se jakýmkoliv způsobem – jak už metodou, formou, formátem, materiálem nebo postupem liší od klasické kresby nebo malby na čtverku...“. V tomto případě jsem usoudila, že participant mezi alternativní výtvarné techniky zařazuje i grafiku a prostorovou tvorbu. Potom v takovém případě musíme dávat pozor na frekvenci využívání. Není divu, že alternativní výtvarné techniky využívají často, když mezi ně zařazují všechno kromě malování a kreslení.

Druhým podobným případem byla odpověď (2H) „jedná se o techniku, která se nevykonává příliš často...“. Tento participant naopak mezi alternativní výtvarné techniky zařazuje jen velmi omezenou část výtvarných činností.

Z toho nám vyplývá, že jednotlivé učitelky mají jinou představu o pojmu alternativní výtvarná technika. A některé učitelky techniky alternativní a tradiční v konečné fázi hází do jedné skupiny. V předchozí kategorii nám vycházely výsledky na pohled velice hezky, ale ono to nakonec může být ještě trochu jinak.

Učitel má při výchovně-vzdělávacím procesu velmi důležitou roli, můžeme říct tu nejdůležitější. Rozhoduje o tom, které alternativní výtvarné techniky dítěti představí a jakým způsobem.

Zaměřila jsem se tedy také na úlohu učitele při výtvarných činnostech. V první řadě by měl dítěti ponechat určitou volnost, aby se u něj rozvíjela fantazie a tvořivost. Vysvětlit a poradit v čem je potřeba. Určitě není ale jeho úlohou přesně vést dítě krok po kroku, navádět ho, jak má kreslit či jaké barvy používat. Motivace je základ pro úspěšné dokončení díla a motivovat bychom měli děti skoro pořád. A snad nejdůležitější jsou znalosti učitele. Pokud techniku sám dobře neovládá, neměl by ji předávat dál. Stadlerová (2011) zdůrazňuje, že je potřeba brát ohled na individuální specifika dítěte a podle toho zvolit postup práce. Také by měla mít roli pomocníka v případě, že dítě je v nesnázích nebo si není rady. A nakonec je potřeba výtvarné dílo dostatečně ocenit, aby bylo dítě povzbuzeno pro další tvoření.

Všechny tyto informace mě potvrdily i rozhovory. Participantů navíc uváděli (22B) „nebo třeba vidím, že špatně drží nůžky, tak jim řeknu co a jak...“, (30D) „měla by také kontro-

lovat úhel tužky, pastelky, štětce u dítěte a následně jej opravit...“ Paní učitelky se tedy také hodně zaměřují na kontrolu a usměrnění držení tužky, štětce, nůžek apod.

Byla jsem překvapená, že ocenění dětského tvoření se v rozhovorech vyskytlo jen jednou, přitom je to to nejdůležitější na závěr. Možná to paní učitelky berou za automatickou věc a není je potřeba vzpomínat, nebo ta horší možnost, že to nepraktikují.

6.3 Využití výtvarných technik v mateřské škole

Tato kategorie vznikla na základě otázky, zda vůbec využívat alternativní výtvarné techniky v mateřské škole. Pokud ano, proč a jak často.

Vznikla spojením subkategorií *Ano x ne, důvody využívání, frekvence využívání a tradiční versus alternativní výtvarné techniky*. Subkategorie *Ano x ne* tvoří kódy 15A, 18A – proč ne, 10B, 9E – nutnost, 37C – spíše ano, 13D – potřeba, 20F – důležitost, 9G – rozhodně ano a 10H – ano. Další s názvem *důvody využívání* je tvořena kódy 20A – očekávání od ZŠ; 23A – zpestření; 29A, 11B, 11G – radost; 38C, 16D, 22F – nové zkušenosti; 39C, 21F, 9H – obohacení; 3E, 10E – podpora tvořivosti; 11E, 7G – zábava; 14D, 10G – nadšení; 8H – zajímavost. Poslední subkategorie *frekvence využívání* obsahuje kódy 22A – pravidelně; 32B, 34B, 41C – téměř každý den; 17D, 15E – jednou týdně; 12F – docela často; 16G – podle věku; 17H – jednou za měsíc. Subkategorie *tradiční versus alternativní výtvarné techniky* je tvořena kódy 26A, 14F – vyváženost, 42C – netradiční, 17E, 15F, 33G, 17H – tradiční.

Tabulka 5: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Využití výtvarných technik v mateřské škole

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
Ano x ne	Proč ne	15A, 18A
	Nutnost	10B, 9E
	Spíše ano	37C
	Potřeba	13D
	Důležitost	20F
	Rozhodně ano	9G

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
Ano x ne	Ano	10H
Důvody využívání	Očekávání od ZŠ	20A
	Zpestření	23A
	Radost	29A, 11B, 11G
	Nové zkušenosti	38C, 16D, 22F
	Obohacení	39C, 21F, 9H
	Podpora tvořivosti	3E, 10E
	Zábava	11E, 7G
	Nadšení	14D, 10G
	Zajímavost	8H
Frekvence využívání	Pravidelně	22A
	Téměř každý den	32B, 34B, 41C
	Jednou týdně	17D, 15E
	Docela často	12F
	Podle věku	16G
	Jednou za měsíc	17H
Tradiční versus alternativní výtvarné techniky	Vyváženost	26A, 14F
	Netradiční	42C
	Tradiční	17E, 15F, 33G, 17H

Jak jsme se dozvěděli v teoretické části, je důležité, aby byly alternativní výtvarné techniky zařazovány do výchovně – vzdělávacího procesu již v mateřské škole, protože prostřednictvím nich děti poznávají a experimentují s novými materiály a nástroji. Je také psáno, že nové výtvarné techniky je baví, mají z nich radost. To se mně také potvrdilo z úst paní učitelů, protože všichni účastníci se stavěli k využívání alternativních výtvarných technik v jejich mateřské škole kladně. Je pak otázkou, jak alternativní výtvarnou techniku chápou,

čímž se budeme zabývat v následující subkategorii. Jako důvod, proč se mají tyto výtvarné techniky využívat, uváděli participanti různé, většinou se jednalo o to, že děti jsou pro nezvyklé věci nadšené a baví je to, jsou pro ně zábavou. Je také známo, že pokud paní učitelka dětem nabídne výtvarné činnosti správným způsobem, podporuje u nich tvořivost a fantazii. (3E) „co podpoří děti v tvůrčí činnosti“. I když Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání přesně nedefinuje, které alternativní výtvarné techniky by měly děti v předškolním vzdělávání poznat, jako důvod využívání může být i očekávání od základní školy, že je s danou výtvarnou technikou dítě seznámeno (20A) „potom přijdou do školy a tam se očekává, že se setkaly už i s jinými výtvarnými činnostmi než jen s malováním“. Je potom na učitelce, aby si z knih vyčetla, které výtvarné techniky jsou pro předškolní vzdělávání vhodné. Pomůžou jim určitě metodiky výtvarné výchovy. Setkala jsem se při rozhovorech s názory paní učitelek, že vlastně přesně neví, které techniky mezi alternativní zařadit, že to není nikde přesně sepsané. A byly by rády, kdybych jim poté podala zpětnou vazbu. Tuto informaci mně většinou podaly až na závěr při rozloučení. Dle mého názoru by teda nebylo od věci zařadit seznam alternativních výtvarných technik do konkretizovaných očekávaných výstupů. Většina učitelek totiž bere Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání jako velmi důležitý a co je v něm, také mají děti učit.

O tom, jak často by se měly alternativní výtvarné techniky zařazovat do programu mateřské školy, jsem se v žádné publikaci nedočetla. Sama jsem si ale odvodila, že by měly být využívány zhruba jednou týdně. Skoro každý den totiž děti něco kreslí, malují nebo vytváří. Alternativní výtvarné techniky nelze zařazovat do programu každý den jako ty tradiční, protože jsou většinou složitější na přípravu i samotnou realizaci, ale minimálně by se měla vyskytnout jednou v týdenním plánu. Frekvence využívání záleží také na věku dětí. (16G) „No, záleží na tom, jakou věkovou skupinu učím.“ S většími dětmi si můžete naplánovat do týdenního plánu více a složitějších činností. Tuhle informaci mně podala bohužel jen jedna paní učitelka. Ostatní věk dítěte nezdůrazňovaly. Například paní učitelka, která učí děti ve věku 5 – 6 let uvedla, že netradiční výtvarné techniky využívá jednou za měsíc, což je podle mého názoru málo. Nechce se mně věřit, že by paní učitelky nepřizpůsobovaly práci věku dětí. Spíše si to v momentu rozhovoru neuvědomily. Horší stránkou by bylo, kdyby bylo moje přesvědčení nepravdivé. Věkovou skupinu, kterou participanti tento rok učí, jsem uvedla do tabulky o jejich charakteristice.

U většiny participantů jsem se přesvědčila o mé myšlence. Někteří mně nedokázali přesně říct, jak často. Nevyskytovalo se tam ale slovíčko „málo“.

Nyní se zaměřím na to, které techniky jsou využívány častěji, zda tradiční nebo netradiční. V odborné literatuře jsem nenašla k tomu žádné informace a o to více mě zajímají názory učitelek. Dle mého názoru a jak jsem již psala dříve, by jich nemělo být ani moc ani málo. Nemělo by se zapomínat na kresbu, malbu, grafiku ani prostorovou tvorbu. Zase na druhou stranu ukazovat dětem i jiné než tradiční a tím je obohacovat a motivovat k další práci. Nelze napsat, jak přesně by to mělo být. Když už bych to ale měla vyjádřit čísly, napsala bych 2/3 tradičních a 1/3 netradičních. Tradiční by měly v předškolním vzdělávání převládat, protože je potřeba cvičit ruku držením tužky pro následné psaní apod. Hlavně bychom děti neměly zatěžovat příliš těžkými technikami, pro předškolní vzdělávání nevhodnými.

(42C) „Protože pokud s dětmi výtvarně tvoříme, většinou se jedná o netradiční tvoření, protože využijeme vždy něco jiného, nezvyklého, co tu techniku dělá netradiční, třeba nějaké pomůcky...“

(17E) „Myslím, že spíše ty tradiční. Častěji děti používají pastelky a barvy. A myslím, že je to i baví. Samy si o ně řeknou. Když to tak vezmu, pastelky používají děti denně i několikrát...“

Objevily se mně v rozhovorech dvě naprosto rozdílné výpovědi. Větší část však odpovídala, že využívají častěji tradiční výtvarné techniky. Také se objevila odpověď, že to záleží na věkovém složení třídy. S tím naprosto souhlasím, protože musíme práci uzpůsobit věku dítěte. Nelze se tříletými a šestiletými dětmi dělat stejné činnosti.

Hodně jsem se při těchto výpovědích setkávala s tím, že participanti mezi tradiční výtvarné techniky zařazují jen kresbu a malbu. (15F) „klasické pastelky a barvy využívám častěji...“, (33G) „protože pastelky a barvy využíváme každý den...“.

Když to shrneme, paní učitelky dávají spíše přednost tradičním výtvarným technikám, nejčastěji tedy kresbu pastelkami a malbu barvami. Odůvodňují to tím, že o pastelky a barvy si děti řeknou samy, mnohdy i několikrát za den. Podle mého názoru, je to dobře, protože ty tradiční výtvarné techniky tvoří základ výtvarného tvoření v mateřské škole. Děti by měly z mateřské školy vycházet se zkušenostmi o kresbě, malbě, modelování a konstruování a zacházení s nástroji s nimi spojenými. Potom jde o to, aby byl ten „základ“ něčím obohacen a zpeštěn. K tomu mají učitelky k dispozici právě netradiční přístupy ve výtvarné tvorbě.

6.4 Zařazení nových výtvarných technik

Nyní se chci zaměřit na zařazení nových výtvarných technik do výchovně-vzdělávacího procesu. Už jsme si řekli, jak často by se měly alternativní výtvarné techniky využívat, ale nevíme, jakým způsobem je paní učitelky s dětmi seznamují.

Roeselová (2003) píše ve své knize, jakým způsobem by si dítě mělo osvojovat novou výtvarnou techniku. Nejdříve by dítě mělo výtvarnou techniku poznat, vědět, jaké jsou její možnosti. Seznamování dětí s technikou by mělo probíhat společně. Nebrala bych to jako přesný postup, jímž se musí učitel řídit. Každý učitel si najde svůj nejlepší postup, který vyhovuje mu, ale hlavně i dětem.

Tato kategorie je tvořena subkategoriemi *motivace*, *ukázka*, *volnost*, *skupinová práce* a *slovní vysvětlení*. Subkategorie *motivace* obsahuje kódy 36A, 19E – příběh; 34C – povídání; 34C, 24G – názorná ukázka; 19H – výroba před očima dětí. Subkategorie *ukázka* je tvořena kódy 37A, 32C, 18F – ukázka techniky; 21D – hotový výrobek; 21E – mladší děti. Do subkategorie *volnost* jsem zařadila kódy 39A, 23D – svobodná volba; 24D, 21H – případná pomoc. Subkategorie *skupinová práce* je tvořena kódy 40A – pomoc navzájem; 18B – pomoc od kamaráda. Subkategorie *slovní vysvětlení* je tvořena kódy 33C, 18G, 25G – postup při činnosti.

Tabulka 6: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Zařazení nových výtvarných technik

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
Motivace	Příběh	36A, 19E
	Povídání	34C
	Názorná ukázka	34C, 24G
	Výroba před očima dětí	19H
Ukázka	Ukázka techniky	37A, 32C, 18F
	Hotový výrobek	21D
	Mladší děti	21E

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
Volnost	Svobodná volba	39A , 23D
	Případná pomoc	24D, 21H
Skupinová práce	Pomoc navzájem	40A
	Pomoc od kamaráda	18B
Slovní vysvětlení	Postup při činnosti	33C, 18G, 25G

Většina participantů mně odpovídala, že novou techniku dětem představují v rámci skupinek, zatímco ostatní děti se zabývají spontánní hrou.

(40A) „Práce ve skupinkách se mně zdá lepší, protože abych při práci dohlédla někdy i na 28 dětí, je nemožné. Ostatní si hrají a já mám čas věnovat se dětem u stolečku, pomoci jim a poradit.“

Dokonce jsou děti zvyklé, že si radí navzájem mezi kamarády. (18B) „S těma prvníma to udělám, že jim to vysvětlím, jak se to dělá a potom ony už si to řeknou mezi sebou...“

Nejdůležitějším krokem je motivace dítěte, protože když ho správným způsobem nemotivujeme, dítě s námi nemusí chtít pracovat dál. Motivace se však u participantů liší. Někteří děti motivují ukázkou hotového výrobku, někteří výrobek tvoří před očima dětí a jiní používají jako prostředek knihu nebo příběh.

Jak již jsme se dozvěděli dříve, není dobré děti přesně navádět, jak by měli přesně postupovat při činnosti. Měli bychom je nechat, ať vymyslí něco samy. Jen bychom v nich podporovali nesamostatnost a nepodporovali rozvoj tvořivosti a fantazie.

(23D) „Nechám děti, aby si vymyslely samy, co budou chtít vypracovat, nezadávám jim určitou práci, protože jde především o naučení dané techniky než o výsledek práce.“

(21H) „No, pomáhám dětem, ale většina práce už je na nich.“

Z výpovědí participantů je zřejmé, že dětem dávají více volnosti, mají možnost si vybrat. V případě nesnáží, jim pomůžou nebo poradí.

6.5 Alternativní výtvarné techniky využitelné v MŠ

Tato kategorie se skládá ze dvou subkategorí, a to *ukázky alternativní výtvarné techniky a kategorizace alternativního materiálu a nástrojů*. První subkategorie *ukázky alternativní výtvarné techniky* je tvořena kódy 7A, 8A, 9A, 28A, 31A, 33A, 4B, 6B, 13B, 14B, 15B, 30B, 35B, 37B, 47B, 53B, 4C, 7C, 8C, 12C, 21C, 22C, 27C, 55C, 19D, 20E, 8F, 6G, 20G - konkrétní ukázky, 12A, 14C, 25C, 6F, 31G, 4H - odborné pojmenování, 2C, 5C, 15C, 29C, 54C, 10D, 13E, 17G, 19G, 5H - názvy alternativních výtvarných technik. Druhá subkategorie *kategorizace alternativního materiálu a nástrojů* obsahuje kódy 4A, 32A, 53A, 45B, 48B, 25C, 43C, 7E, 21G – přírodniny; 5A, 16A, 34A, 8B, 18C, 24C, 43C, 5G – odpadový materiál; 54A, 43B, 4F – potraviny; 5B, 36B, 43C, 9D – textil; 3C, 9C, 26C, 28C, 11D, 4F, 6H – výtvarný materiál; 16C, 20C, 7D, 9D, 6H – ostatní; 30A, 52B, 17C, 29C, 6D, 6E, 7F – nástroje.

Tabulka 7: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Alternativní výtvarné techniky využitelné v MŠ

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
Ukázky alternativní výtvarné techniky	Konkrétní ukázky	7A, 8A, 9A, 28A, 31A, 33A, 4B, 6B, 13B, 14B, 15B, 30B, 35B, 37B, 47B, 53B, 4C, 7C, 8C, 12C, 21C, 22C, 27C, 55C, 19D, 20E, 8F, 6G, 20G
	Odborné pojmenování	12A, 14C, 25C, 6F, 31G, 4H
	Názvy alternativních výtvarných technik	2C, 5C, 15C, 29C, 54C, 10D, 13E, 17G, 19G, 5H
Kategorizace alternativního materiálu a nástrojů	Přírodniny	4A, 32A, 53A, 45B, 48B, 25C, 43C, 7E, 21G
	Odpadový materiál	5A, 16A, 34A, 8B, 18C,

Subkategorie	Kódy	Rozhovor
	Odpadový materiál	24C, 43C, 5G
	Potraviny	54A, 43B, 4F
	Textil	5B, 36B, 43C, 9D
	Výtvarný materiál	3C, 9C, 26C, 28C, 11D, 4F, 6H
	Ostatní	16C, 20C, 7D, 9D, 6H
	Nástroje	30A, 52B, 17C, 29C, 6D, 6E, 7F

Tato kategorie je následkem využívání výtvarných technik. Jedná se o konkrétní činnosti, které paní učitelky podle jejich slov využívají při práci s dětmi.

Nejdříve se zaměřím na subkategorii *ukázky alternativní výtvarné techniky*. Na toto téma se mně dostalo velké množství odpovědí, bohužel to byly převážně konkrétní ukázky toho, co učitelky využívají při práci. Málo který participant mně byl schopný odborně pojmenovat výtvarné techniky, které mně tak hezky krok po kroku popsal.

(14B) „Nebo na Velikonoce zase vajíčka, když je oblepujeme nějakou moukou, a pak barvíme těma vodovýma, tak vznikne vždycky něco zajímavého. Nebo třeba přetírání voskovky, že se tam něco objeví...“.

Nebudu rozebírat každou výtvarnou techniku a participantovo rozlišení tradičních a netradičních technik, spíše poznatky shrnu dohromady. Setkala jsem se bohužel s tím, že mně participantů mezi alternativní zařazovali tradiční a i přesto, když jsem se jich vysloveně zeptala, které techniky zařazují mezi alternativní.

(2C, 3C, 5C) „No, takže s dětmi malujeme barvama. Můžou to být různé – vodovky, akrylové barvy. Potom kreslení, pomalování přírodnin...“

(18D, 19D) „Nejčastěji z alternativních technik používám tvoření z fimo hmoty. Děti ji mají velice rády, staví z ní různé postavičky, zvířátka.“

Pro zpřehlednění jsem si sama vytvořila kategorizaci alternativního materiálu a nástrojů z výpovědí participantů. Jelikož většina participantů uváděla, že při alternativních výtvar-

ných technikách je využíváno hlavně nezvyklého nebo netradičního materiálu, zajímalo mě, co tím materiálem přesně myslí. Vytvořila jsem si šest skupin, do kterých jsem postupně zařadila jednotlivé materiály. Názvy skupin odpovídají názvům kódů. Ani v teoretické části jsem se nezabývala celkovým výpisem netradičních materiálů, uvedla jsem jen příklady. Protože je toho spousta a záleží hlavně na učiteli, jakým způsobem materiál použije. Nejvíce se ve výpovědích objevovaly přírodniny a odpadový materiál. Jako důvod paní učitelky uváděly, že je to cenově dostupné. Do skupiny ostatních jsem zařadila materiál jako ubrousky, vosk, květináče, alobal a jiné.

Při výtvarném tvoření nevyužíváme jen netradiční materiály, ale i netradiční nástroje. Když si vezmeme obyčejný bílý papír, řekneme si, že je to tradiční materiál. V případě, že ho zmuchláme a použijeme jako nástroj nanášení barvy, stává se netradičním. Nejčastějšími alternativními nástroji jsou houby, což se potvrdilo i z rozhovorů. Častou odpovědí byl také zmizík. Hazuková (2011) zařazuje kresbu zmizíkem na inkoustový podklad mezi grafické a kombinované techniky. Já bych zmizík taktéž zařadila mezi tradiční nástroj na stejnou úroveň jako fixy.

7 PROPOZICE NA ZÁVĚR

Jak uvádí Hendl (2005) ve své knize, třemi základními prvky zakotvené teorie jsou koncepty neboli kódy, kategorie a propozice neboli tvrzení. Nyní jsme již ve fázi třetí, a to tvorba propozic. Budu se snažit vytvořit tvrzení, které budou popisovat vztahy mezi jednotlivými kategoriemi a kódy s kategoriemi navzájem. Původně byl tento třetí prvek označen slovem „hypotéza“. Postupem času byl spíše schválen pojem „propozice“, protože zahrnují konceptuální vztahy, zato hypotézy vztahy měřené.

Mým hlavním záměrem bylo identifikovat, jaké mají paní učitelky povědomí o pojmu alternativní výtvarná technika a jak je využívají při výchovně-vzdělávacím procesu v mateřské škole. Z výpovědí je zřejmé, že všichni participanti mají povědomí o této problematice a umí vlastními slovy definovat tento pojem. Participanti přiznávali, že si nejsou ale v tomto pojmu jistí a že vlastně přesně neví, jestli odpovídají správně. Hlavně učitelky s krátkou praxí se mně svěřily, že by potřebovaly mít v některém ze vzdělávacích programů rozepsané, s čím by měly děti v daném roce seznamovat. A byly by ráda za zpětnou vazbu z mé strany. Učitelky s delší praxí s tímto problémem neměly. Vysvětlují si to tím, že v mateřské škole pracovali již před rokem 2004 (kurikulární dokument RVP PV), a pracovali ještě s Programem výchovné práce v jeslích a mateřských školách, což byly osnovy toho, co má dítě v jednotlivých letech umět. Podle nich mohli učitelé jednoduše postupovat. Zato Rámcový vzdělávací program stanovuje opět určitá pravidla, ale dává učitelům větší svobodu. Podle něj si sami mají „ušít na míru“ Školní vzdělávací program a ten využívají při práci.

Další zaměření bylo na využívání alternativních výtvarných technik. Není možné, aby paní učitelka při práci se tříletými dětmi využívala stejné výtvarné techniky, jako při práci se šestiletými. Proto jsem se participantů doptala také na to, jakou věkovou skupinu právě učí. A to jsem dala do vztahu s frekvencí využívání výtvarných technik. Většina participantů mně uváděli frekvenci užívání přiměřenou věku dítěte. U jedné participantky jsem ale zjistila, že přestože učí starší děti, využívá alternativní výtvarné techniky jednou za měsíc. Musím ale vzpomenout, že tato participantka má nepřesnou představu o problematice a alternativní pro ni znamená to, co se nepoužívá často.

Zaměřila jsem se také na vztah mezi vzděláním participantů a užíváním odborných pojmů. Participanti s vysokou školou, až na jednu, použili minimálně jedno odborné pojmenování. Odborné pojmenování ale použila i participantka se střední školou. Bohužel se ale v rozhovorech odborné pojmenování nevyskytovalo často. Zdálo se mně, že v případě, kdy paní

učitelky nevěděly, zahrály to do autu tak, že mně danou výtvarnou techniku popsaly. Pak se ale stalo to, že většina rozhovoru byla o tom, které konkrétní výtvarné činnosti participantky s dětmi využívají.

Participantí výzkumu se shodli na tom, že učitel by měl dítěti ponechat „řízenou“ volnost při výtvarných činnostech a podporovat tak u něj představivost, fantazii a tvořivost. To znamená pomoci jim, když je to potřeba, ale nenavádět přesně, jak má vypadat výsledek. Také by se měl zaměřovat i na věci s tím související, jako je kontrola správnosti držení tužky, nůžek apod. Bohužel jen jedna paní učitelka mně zdůraznila, že je potřeba dítě při výtvarném tvoření dostatečně ocenit, aby mělo motivaci pracovat dále. Při seznamování dětí s novými výtvarnými technikami učitelky dodržují podobné zásady. Zdůrazňují, že dětem nechávají volnost, danou techniku jim vysvětlí a ukážou na konkrétní ukázce, ale samotnou realizaci nechávají na nich. Podle participantů je velmi důležitou zásadou správná motivace.

Z informací získaných z výpovědí participantů a jejich následným utvářením do vztahů, jsem se pokusila vytvořit následující propozice.

- 1. Ukazuje se, že učitelky mateřské školy mají povědomí o problematice využívání alternativních výtvarných technik v mateřské škole. Dokážou ji vlastními slovy popsat, mnohdy ale nepřesně. Většina ji chápe jako výtvarnou techniku s využitím neobvyklého či netradičního materiálu.**
- 2. Učitelky mateřské školy využívají různorodé alternativní výtvarné techniky. Nejsou si však jisté v odborném pojmenování a také v zařazení výtvarných technik mezi tradiční a netradiční, neboli alternativní. Většina dané výtvarné techniky přizpůsobuje věku dítěte a zařazuje je v dostatečné míře do výchovně-vzdělávacího procesu.**
- 3. Ukazuje se, že učitelky mateřské školy dávají dětem dostatek volnosti kreativně se vyjádřit a v případě potřeby jim pomůžou. Správnou motivací je vtáhnou do výtvarné činnosti. Na co ale zapomínají, je konečné ocenění výrobku.**
- 4. Z rozhovorů se nepotvrzuje, že učitelky s dostudovanou vysokou školou mají více vědomostí o této problematice, než absolventi střední školy. Spíše učitelky s delší praxí byly jistější v odpovědích.**

Tyto propozice vychází jen z rozhovorů, které jsem realizovala v krátkém časovém období a na relativně malém vzorku. Tvrzení, které mně z rozhovorů vyvstaly, není možné zobecňovat na celou populaci. Tyto propozice jsou odpověďmi na mé výzkumné otázky, které se zaměřovaly na povědomí učitelek o pojmu alternativní výtvarná technika, na využití alternativních výtvarných technik a na úlohu učitelky při výtvarných činnostech.

8 DISKUZE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Blížím se k závěru bakalářské práce a zamýšlím se nad otázkou, jestli je lepší dát učitelkám v mateřské škole větší volnost, a tudíž rozhodovat o většině věcí samy nebo jim dát přesný seznam činností, které s dětmi musí zvládnout?

Z mé zkušenosti a z výpovědí učitelek chtějí spíše konkrétní výčet činností, o který se mohou opřít. Nebylo by tedy špatné více specifikovat očekávané výstupy a nabídku v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Na druhou stranu není úplně vhodné předkládat učitelkám přesné aktivity. Každá mateřská škola je jiná a děti v ní taktéž. Učitelky v takovém případě nemají možnost kreativně se vyjádřit a pracovat podle vlastního uvážení.

Jelikož Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je nyní ve fázi přepracování, nebylo by špatné konkrétněji se zaměřit na výtvarné techniky, které v dosavadním vzdělávacím programu chybí. Podle slov učitelek, by jim to velmi pomohlo a samy by byly v této problematice jistější a obeznámenější. Je to tedy na zamýšlení. Všichni se k tvorbě Rámcového vzdělávacího programu mohou vyjádřit formou diskuze na internetových stránkách. Při pročítání této diskuze se objevovaly názory, že minulé osnovy byly přehledně zpracované, zato Rámcový vzdělávací program je velmi na obecné úrovni a aby ho člověk pochopil, je potřeba vzít do ruky slovník. Učitelky navrhují více se zaměřit na metody a formy práce a konkretizovat očekávané výstup s ohledem na věk dítěte. (Núv, ©2000-2007)

Doporučením pro paní učitelky je zajisté využívání nové metodiky výtvarné výchovy *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*, kterou sepsala Helena Hazuková. Je to nová kniha a bohužel některým učitelkám se ještě nedostala do rukou. Jedna paní učitelka mně ji vzpomněla, že ji začátkem roku pořídili do mateřské školy a stala se velmi oblíbenou.

ZÁVĚR

Učitelky mateřské školy by měly mimo jiné disponovat odbornou vybaveností, to znamená, že by měly umět reagovat na aktuální stav dětí a nabídnout jim kvalifikovanou podporu nejen v hudebních, ale i pohybových a výtvarných činnostech. Poskytovat podnětné prostředí a „dát jim základ“, na který budou v budoucnu navazovat. Jsou tedy od nich vyžadovány znalosti a vědomosti nejen obecné, ale i ve vztahu k předškolním dětem. Snahou mé bakalářské práce bylo právě identifikovat, jaké mají učitelky mateřské školy vědomosti z oblasti výtvarné výchovy, převážně o problematice alternativních výtvarných technik.

Začínala jsem téměř před rokem, kdy jsem si název této práce vybrala, pokračovala jsem výběrem literatury, psaním teoretické části, realizací samotného výzkumu, nekonečným přepisováním, kódováním a kategorizováním rozhovorů, až po vytvoření propozic. Nyní jsem ve fázi, kdy píši závěr celé práce. Spadl mně jeden kámen ze srdce, protože jsem si zvolila ne zcela jednoduchý výzkum v podobě polostrukturovaných rozhovorů. Nad přepisováním, kódováním a hledáním vztahů jsem strávila hodně času, jelikož jsem některé kroky dělala několikrát a vracela jsem se k určitým věcem pořád dokola.

Troufám si napsat, že jsem splnila cíl jak teoretické části, tak praktické části bakalářské práce. Po přečtení celé práce získá čtenář vědomosti, potřebné k pochopení problematiky. Také se mně podařilo identifikovat povědomí učitelek o problematice, tedy jejich vědomosti, poněti a zkušenosti.

Myslím, že jsem se této práce zhostila docela dobře, já osobně mám dobrý pocit. Nemůžu říct, že jsem vytvořila novou zakotvenou teorii, ale aspoň jsem se o ni pokusila.

Ukázalo se, že participantky využívají alternativní výtvarné techniky v mateřských školách, nedávají jim ale přednost před tradičními, což je podle mého názoru dobré. Není dobré děti nasycovat věcmi, na které mají čas a které v jejich věku nezvládnou, na druhou stranu by měly základní alternativní výtvarné techniky poznat. Obohatí se tak jejich nabídka kreslení, malování a konstruování.

Práce je určena v první řadě učitelkám mateřských škol, které do ní mohou nahlédnout jako do seznamu výtvarných technik použitelných v mateřské škole. Dále studentům a široké veřejnosti, kteří se zajímají o výtvarnou tvorbu pro děti předškolního věku.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] AGERHOLM, Nina, 1976. *Art and craft techniques for children*. London: B T Batsford Limited. ISBN 0-7134-3244-6
- [2] GAVORA, Peter, 2006. *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Bratislava: Regent, spol. s.r.o. ISBN 80-88904-46-3
- [3] GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-4368-4
- [4] HAZUKOVÁ, Helena, 2011. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe. ISBN 978-80-87553-30-5
- [5] HAZUKOVÁ, Helena, 2012. Výtvarné činnosti předškolních dětí. *Informatorium*. Praha: Portál, roč. 19, č. 9, s. 12-14. ISSN 1210-7506
- [6] HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2
- [7] *Konkretizované očekávané výstupy RVP PV* [online], 2012. 11. 10. 2013 [cit 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/21827/>
- [8] KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2013. Co děti v mateřské škole získávají. In: Jan PRŮCHA a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0495-4
- [9] MASSACHUSETTS DEPARTMENT OF EDUCATION, 2003. *Guidelines for Preschool Learning Experiences* [online]. 1. 4. 2003 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: http://www.eec.state.ma.us/docs1/curriculum/20030401_preschool_early_learning_guidelines.pdf
- [10] NÚV, © 2000 – 2007. Úpravy RVP PV – veřejná diskuze. *Rvp.cz* [online]. [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <http://diskuze.rvp.cz/viewforum.php?f=699&sid=651796bfc49dba72ecc21073f6edbf8e>
- [11] ÓZGŰN, Uyanik, 2011. New Explorations With Waste Materials in Early Childhood Education. *US-China Education Review* [online]. Issue 1a, s. 111-118 [cit. 2014-12-02]. ISSN 1548-6613. Dostupné z: ehis.ebscohost.com.proxy.k.utb.cz
- [12] PARIK, Pavla a Šimon PARIK, 2013. *Tvoříme a stavíme se Šimonem*. Rozvoj kreativity pro malé výtvarníky a architektky. Brno: CPress. ISBN 978-80-264-0118-6

- [13] *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online], 2006. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. [cit. 2014-03-14]. ISBN 80-87000-005. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf
- [14] ROESELOVÁ, Věra, 1996. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah. ISBN 80-902267-1-X
- [15] ROESELOVÁ, Věra, 2003. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní a umělecké školy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 80-7290-129-X
- [16] *Slovník současné češtiny*, 2011. Brno: Lingea s.r.o. ISBN 978-080-087471-27-2
- [17] STADLEROVÁ, Hana, 2011. *Po O. Východiska a inspirace pro výtvarnou tvorbu dětí v předškolním vzdělávání*. Brno: Masarykova Univerzita. ISBN 978-80-210-5732-6
- [18] SUFFOLK COUNTY COUNCIL, 2011. Art in the Early Years. Part 6: Collage. *Nurseryworld.co.uk* [online]. S. 15-18 [cit. 2014-12-02]. ISSN 00296422. Dostupné z: www.nurseryworld.co.uk/article/1077136/art-early-years-part-6--collage
- [19] SVOBODOVÁ, Marie, 1998. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Havlíčkův Brod: Tobiáš. ISBN 80-85808-47-1
- [20] UŽDIL, Jaromír, 2002. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. 5. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-599-7
- [21] UŽDIL, Jaromír a Emilie ŠAŠINKOVÁ, 1980. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-442-80
- [22] VALACHOVÁ, Daniela, 2010. *Výtvarná edukácia v predprimárnom vzdelávaní a mimoškolskej činnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN 978-80-223-2778-7
- [23] VONDROVÁ, Petra, 2001. *Výtvarné techniky pro děti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-583-0
- [24] VONDROVÁ, Petra, 2006a. *Tvoříme z přírodních materiálů*. Brno: Computer Press. ISBN 80-251-1183-0
- [25] VONDROVÁ, Petra, 2006b. *Tvoříme z věcí kolem nás*. Brno: Computer Press. ISBN 80-251-1149-0
- [26] VONDROVÁ, Petra, 2006c. Inspirace body-artem. In: *Metodický portál Rvp.cz* [online] 19.1.2006c [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/452/inspirace-body-artem.html/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

APOD. A podobně

Č. Číslo

MŠ Mateřská škola

NAPŘ. Například

OBR. Obrázek

POZN. Poznámka

RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělání

TZV. Tak zvaný

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Zařazení vzniklých kategorií do paradigmatického modelu	37
--	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Charakteristiky participantů	34
Tabulka 2: Seznam kategorií vzniklých na základě kódování rozhovorů	36
Tabulka 3: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Profesionální připravenost	38
Tabulka 4: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Představy učitele o problematice	40
Tabulka 5: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Využití výtvarných technik v mateřské škole	43
Tabulka 6: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Zařazení nových výtvarných technik	47
Tabulka 7: Subkategorie a kódy v rámci kategorie Alternativní výtvarné techniky využitelné v MŠ	49

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I Rozhovor A

Příloha P II Rozhovor B

Příloha P III Rozhovor C

Příloha P IV Rozhovor D

Příloha P V Rozhovor E

Příloha P VI Rozhovor F

Příloha P VII Rozhovor G

Příloha P VIII Rozhovor H

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR A

ROZHOVOR A (Loučka)

(V – výzkumník, P – participant)

Dobrý den, chtěla bych Vás poprosit o rozhovor na téma alternativní výtvarné techniky. Rozhovor bude sloužit jen mně, nikde nebudu uvádět Vaše jméno - zpracuji ho v rámci bakalářské práce. Mým cílem je zjistit, jak jsou alternativní výtvarné techniky využívány v mateřských školách a jaký mají paní učitelky na tyto činnosti názor.

1. V: Nejdříve by mě zajímalo, co si představíte pod pojmem alternativní výtvarné techniky, co se Vám vybaví?
2. P: (Zamyšlení) Řekla bych, že jsou to výtvarné činnosti, kdy je využito neobvyklého materiálu. Nebo také práce s tradičním materiálem, který je ale zpracován neobvyklým způsobem.
3. V: Co přesně myslíte neobvyklým materiálem, co si pod tím mohu představit?
4. P: Třeba nějaké přírodniny, různé větvičky, listy nebo kameny. Ale nejen to, také různé věci jako ... teď mě přesně nic nenapadá (smích),
5. ale určitě jde využít různých krabiček a kartonů, které normálně doma vyhazujeme do koše.
6. V: Děkuji za vysvětlení. Když tedy rozdělíme výtvarné techniky na tradiční a alternativní, které můžeme mezi ty alternativní zařadit?
7. P: ... Napadá mě třeba rozpuštěná voskovka, protože jsme nedávno tvořily vánoční přáníčka. Voskovka se využívá denně, ale normálně se nerozpouští.
8. Nebo jak jsem vzpomínala ty přírodniny, tak můžeme vytvořit mozaiku.
9. Teď mě napadá, že kreslení na počítači je něco nového a můžeme říct, že je to alternativa.
10. V: Zaujala mě ta rozpuštěná voskovka, to děti vytvářely přáníčka samy?
11. P: Ne, já s mojí kolegyní. Máme totiž hodně malých dětí, které by to nezvládly. A chtěly jsme, aby to nějak vypadalo. (smích)
12. P: Ještě mě teď napadá koláž, kdy děti skládají na různý podklad různé kusy látky nebo papíru a třeba přírodnin. A pak jim z toho vznikne obrázek. To je podle mě netradiční.
13. V: A co říkáte na užívání takových netradičních technik ve školkách?
14. P: Děti jsou velmi rády, když poznávají nové věci.
15. Tak proč ne?
16. Většinou využíváme odpadového materiálu
17. a to není ani nákladné.
18. Takže já jsem pro,
19. ať se děti učí novým a zajímavým věcem. Kdyby jenom kreslily pastelkami nebo vodovkami, tak by se nikam neposouvaly.
20. Potom přijdou do školy a tam se očekává, že se setkaly už i s jinými výtvarnými činnostmi než jen s malováním.
21. V: Jak často tedy využíváte v mateřské škole tyto techniky?

22. P: Pravidelně,
23. aby měly děti tu výtvarku ve školce trošku zpestřenou.
24. V: Můžu to tedy chápat tak, že je využíváte aspoň jednou za měsíc?
25. P: Někdy i častěji, ale záleží to na tématu a také podle toho, kolik je času. Nechci zase, aby děti nepoužívaly pastelky a barvy.
26. Prostě se snažím o to, aby byly ty činnosti vyvážené.
27. V: A které z těch technik využíváte ve vaší mateřské škole?
28. P: Nechávám děti hodně často kreslit prsty nebo je otiskávat.
29. Děti to mají velice rády. Jsou pak sice hodně špinavé, ale za ten výsledek to stojí.
30. Nebo využíváme nastříhaných houbiček,
31. které děti namáčejí do barev a otiskávají na papír a tvoří určitý tvar.
32. Nebo většinou na podzim při procházce sbíráme různé přírodniny a z nich pak tvoříme výrobky. Je toho hodně...
33. Na Vánoce většinou tvoříme anděly, Mikuláše a čerty z
34. ruliček od toaletního papíru.
35. V: A když tedy chcete děti naučit nějaké nové výtvarné technice, jak postupujete?
36. P: Většinou děti dopředu nějak namotivuju, třeba pohádkou nebo příběhem a
37. pak jim ukážu, jak se daná technika používá.
38. Netvoříme všichni dohromady, ale po skupinkách a jen ti, kdo chtějí.
39. Nenutím je do toho. Většinou ale ani není potřeba. Stane se ale, že některý den dítě nemá svůj den a pracovat s námi nechce.
40. Práce ve skupinkách se mně zdá lepší, protože abych při práci dohlédla někdy i na 28 dětí, je nemožné. Ostatní si hrají a já mám čas věnovat se dětem u stolečku, pomoci jim a poradit.
41. V: Je to tedy tak, že děti do činností nenutíte? Nemáte striktně dané, že musí mít každý výrobek?
42. P: Ano, většinou mají na výběr.
43. Snažím se je ale namotivovat, aby to šly zkusit. Většinou když vidí výrobky ostatních, změní názor a jdou si to taky vyzkoušet. Jiné je to třeba, když tvoříme nějaké dárky nebo přáníčka pro rodiče. V takovém případě se snažím, aby mělo každé dítě svůj výtvar. Protože pak je mu to líto, že ostatní svým rodičům dárek předávají a on nemá.
44. V: Jaká je podle vašeho názoru úloha paní učitelky při výtvarných činnostech?
45. P: No, v první řadě musí učitelka děti správně namotivovat, protože když tak neudělá, nebude se jim chtít, nebudou mít žádnou motivaci.
46. Musí tu výtvarnou techniku sama ovládat a znát, aby ji mohla předat dál dětem.
47. Připravit také prostředí a potřebný materiál nebo to dát dětem za úkol.
48. Jako při jiných činnostech, musí dbát na bezpečnost, třeba při práci s nůžkami, štětci a jinými materiály.
49. Měla by dětem být pomocníkem a pomoci jim, když je potřeba.
50. Na druhou stranu by je neměla přesně navádět, co jak mají kreslit a vytvářet. Protože tak by potlačovala rozvoj fantazie a představivosti.

51. V: Můžete mně nakonec říct, které z těch netradičních technik využíváte ve školce nejvíce a nejčastěji?
52. P: Záleží to na tématu a také na ročním období.
53. Třeba na podzim pracujeme hodně s přírodninami
54. a také s ovocem,
55. které používáme jako tiskátka.
56. Na Vánoce zase tvoříme postavičky z ruliček od toaletního papíru.
57. Na jaro zase vajíčka z látky.
58. Dá se říct, že máme takové tradiční činnosti, které děláme s dětmi každý rok v určitou dobu. A pak jsou takové ty činnosti, které využíváme přes celý rok.
59. Nevím, asi vám přesně nedokážu říct, které využíváme nejčastěji.
60. V: A ještě bych se Vás úplně na závěr zeptala, jak dlouho učíte v mateřské škole a jakou školu jste vystudovala?
61. P: No, už je to jakýsi ten rok. Do školky jsem nastoupila hnedka po škole, v roce 1990. Takže dohromady ... 24 let.
62. A školu jsem studovala v Kroměříži, střední pedagogickou.
63. V: Děkuji, a když se zeptám ohledně nějakých seminářů, které byly spojené právě s výtvarnou tematikou? Účastnila jste se některých?
64. P: Seminářů jsem se účastnila za celou dobu praxe hodně, ale takový, že by se týkal výtvarky, to asi nebyl.
65. Spíše se snažím do školky nakupovat dostatek knížek, ve kterých mohou paní učitelky hledat inspiraci. Knižky s výtvarnou tematikou v naší školkové knihovně opravdu převažují.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR B

ROZHOVOR B (Zlín)

(V – výzkumník, P – participant)

Dobrý den, jak jsem se již s Vámi domlouvala, byla bych ráda, kdybyste se mnou udělala rozhovor. Bude se týkat alternativních výtvarných technik a jejich využívání v mateřské škole. Informace dále zpracuji v mé bakalářské práci. Celé to bude anonymní. A pokud budete souhlasit, použiji na zaznamenání rozhovoru diktafon. Lépe tak zaznamenám všechny detaily a nebudu mít problém s tím, že jsem něco nezastihla.

U: Ano, v pořádku.

1. V: Nejdříve bych se Vás chtěla zeptat, co si představujete pod pojmem alternativní nebo netradiční výtvarné techniky? Když ten název slyšíte, co si představíte?
2. P: Takže když netradiční, tak něco, co se běžně nedělá. Jako, že to nebude takové to klasické malování štětcem a vodovkami nebo voskovkami, ale bude to spíš používání nějakých zvláštních technik.
3. V: Můžete mně uvést příklad takové zvláštní techniky?
4. P: Třeba vysypávání moukou a potom barvení
5. nebo třeba používání látky nebo
6. vystřihávání cik-cak nůžkami.
7. Různé ... prostě ty jinakší věci, než co je typické.
8. Třeba používání kelímků, netradičních materiálů, prostě všeho co doma je a co se dá použít.
9. V: Děkuji za odpověď a teď by mě zajímalo, jaký je Váš názor, jestli by se takové techniky měly teda využívat v mateřských školách nebo byste je zahrnula až na základní školu?
10. P: No, já myslím, že určitě.
11. Protože z vlastní zkušenosti to děti strašně baví, když můžou dělat něco tak nového, zvláštního.
12. Řekla bych, že to kreslení vodovkama, nebo malování vodovkama je ani tak moc nebere, než když pak můžou lepit nějakou tu látku nebo teďka na Vánoce jsme dělali lední medvědy.
13. A to bylo tak, že na papír se nanese lepidlo a pak to vysypávají kokosem a byly úplně hotové z toho, jak se to na to přilepilo a co z toho vzniklo.
14. Nebo na Velikonoce zase vajíčka, když je oblepujeme nějakou moukou, a pak barvíme těma vodovýma, tak vznikne vždycky něco zajímavého.
15. Nebo třeba přetírání voskovky, že se tam něco objeví.
16. V: A zeptám se Vás na to, když teda představujete dětem tu novou techniku, jakým způsobem to provádíte?
17. P: No, já to nikdy nedělám hromadně. Snažím se tu výtvarku začleňovat do těch ranních činností, když děti přichází do školky a abych měla na každého čas.

18. S těma prvníma to udělám, že jim to vysvětlím, jak se to dělá a potom ony už si to řeknou mezi sebou, že si v klidu můžu ještě podělat tu svoji docházku,
19. nachystat jim snídani a pošéfovat všechno, co je potřeba.
20. Protože není to ve školce jen o tom, že sedíme u stolečku s dětma nebo že si s nima hrajeme na koberci. Je k tomu plno papírů a další věci.
21. No, takže ti větší pomůžou těm mladším, ukážou jim to a potom je to takové, že už mě ani tak není potřeba. Samozřejmě přiběhnu nebo ony si chtějí pochlubit nebo něco takového.
22. Nebo třeba vidím, že špatně drží nůžky, tak jim řeknu co a jak. Ale jako mám větší svobodu dělat si, co potřebuju nebo se věnovat zase jiným.
23. V: A mohla byste mně shrnout nějaké zásady, které by paní učitelka měla dodržovat při tom výtvarném tvoření? Celkově na co by měla třeba dávat pozor?
24. P: Já mám většinou problém s tím, nezapomenout na to, aby si děti vzaly zástěrku a vyhrnuly rukávy. To je ten základ. Protože ony od toho jsou pak jak čuníci. (smích)
25. Je potřeba dbát tady na ty věci a potom zase až se to ukončí ta práce, tak aby si pořádně umyly ruce. Třeba taky dávat pozor i na ty umyvadla, aby tam nebyl v té koupelně takový nepořádek. Pokud si ale ty ruce pořádně neumyjí, tak to tak vidíte. Jdete po třídě a tam je obtisk, tam je obtisk na hračce a tak to není moc dobrý.
26. Takže tady tyto věci a potom když konkrétně pracují s tím materiálem, aby to dělaly tak, jak se má. Mají problém třeba s lepením, že neví, jak nanést to lepidlo. Z které strany, že třeba to nanesou a tou nalepenou stranou drží za ten prst a tím pádem přilepí na ten papír. (smích) na to je třeba taky dávat pozor.
27. Nebo zase, aby si, když mají vodu a malujeme barvama, tak zase, aby si to nepřevrhly. Nebo ty štětce, aby od nich nebyl úplně celý ubrus zašpiněný. A nebo potom třeba, ale to se nedá moc hodnotit, že ony začnou těma tmavýma barvama a použijí jednu barvičku. Vezmou si černou, namočí ji. A potom jim musíte hnedka tu vodu vyměnit a dát jim zase čistou, no. Ale to jim člověk zatím nevysvětlí.
28. V: A zeptám se teda, když s dětmi tvoříte, navádíte je krok po kroku nebo necháváte je, aby zkusily něco i samy, trochu zaexperimentovaly při těch výtvarných technikách?
29. P: Jako já jim to třeba ukážu, jak bych si to tak nějak představovala, jak s tím mají pracovat, ale potom už je nechám, neříkám jim, tady musíš udělat takto tu čáru a tady to půjde vodorovně a tady svisle. A tady to bude tak a tak. Vyzkouší si to, hlavně když děláme něco kreativního.
30. Třeba dělaly jsme andělíčky z papírových ruliček a pak jsme tam připevňovaly i vlásky z papíru. Najdou si pak třeba další způsob, jak si udělat ty vlásky. Ony si na to přijdou samy.
31. V: A tak teda říkala jste, že ty netradiční techniky používáte v mateřské škole a můžete mně říct, jak často?
32. P: Já myslím, že skoro pořád.
33. V: Můžu tomu rozumět tak, že se snažíte je zařazovat do výchovně-vzdělávacího procesu skoro každý den?

34. P: Ano. Protože chci, aby to bylo takové zajímavější. Ať nedělají ty tradiční věci. Ono potom pro ně netradiční se stává tradičním. Že už to znají, už umí pracovat se zmizíkem ...
35. Nebo vodovka nebo voskovka když se natře na vodovku,
36. už umí použít látku,
37. vysypávat věci.
38. Že už to pak pro ně není nic moc nového,
39. protože kdybychom jim dávaly jenom pastelky, tak si stejně pak ty děti vezmou. Když skončí tu ranní výtvarku, tak si pak vezmou někteří ty pastelky a hrají si s těma pastelkama. A malují. Nebo odpoledne po vyspinkání, tak taky si vezmou ty pastelky a to prostě znají.
40. V: Ano, děkuji. Když si to teda shrneme, tak mezi ty alternativní výtvarné techniky byste zařadila, které takové nejpoužívanější u vás ve školce?
41. U: ... vyrábění postaviček z papírových ruliček, potom ...
42. vylepování látkou, jakože na papír se udělá nějaký obrys a ony pak mají nastříhané kusy látky a lepí si to různě
43. nebo třeba vysypávání tou moukou, čočkou, já nevím... vším možným. Následně barvení vodovkama.
44. Anebo třeba namalování voskovkou a pak přetření barvou nebo zmizíkem, to je taky strašně baví, když mají papír od inkoustu. O ony třeba taky pomáhají s tím, že ráno si natrou samy papíry inkoustem a nemusím nic dělat a pak si to na druhý den vykreslí tím zmizíkem.
45. V: A co třeba přírodniny? Vidíte to jako netradiční materiál nebo byste to spíš řadila mezi tradiční?
46. U: Jako já myslím, že netradiční. Jako když se to veme, přírodnina je sama o sobě tradiční, ale jako na to používání ve výtvarce je to netradiční.
47. Protože kdo to používá, kdo zkouší kreslit trávou,
48. kdo používá hlínu nebo tak?
49. Všichni si vezmou, všichni vidí pod tradičním fixy, vodovky a pastelky.
50. V: Ještě jsme nevzpomněly netradiční nástroje, čím mohou děti tvořit? Co byste jako takový netradiční výtvarný nástroj označila?
51. P: Tak tradiční je třeba ten štětec nebo pastelka.
52. Netradiční může být třeba ten zmizík.
53. Nebo mě teď napadá, že jsme udělali razítka z brambor a ty jsme potřely barvou a následně obtiskly na papír. Takže ta brambora by třeba mohla být netradičním nástrojem.
54. V: Ještě bych Vás nakonec poprosila, jestli byste mně řekla, jak dlouho už pracujete ve školce?
55. P: Ve školce jsem teprve krátce, minulý rok jsem skončila školu, takže necelý rok. Ale už v průběhu školy jsem získala hodně zkušeností s dětmi ve školce.
56. V: A mohu se Vás zeptat, kterou školu jste studovala?

57. P: Ano, ve Zlíně jsem studovala bakaláře na oboru Učitelství pro mateřské školy. A předtím jsem byla na gymplu, takže jsem se k dětem dostala, dalo by se říct, nedávno.
58. V: Když se zaměříme na sebevzdělávání, kde hledáte inspiraci nebo snad navštívujete nějaký seminář s výtvarnou tematikou?
59. P: Většinou si inspiruji v knížkách, existuje takových hromada.
60. Anebo si nechám poradit od starších, zkušenějších kolegyní. Většinou mě zahrnou nápady a radami, co na které téma využít.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR C

ROZHOVOR C (Lukov)

(V – výzkumník, P – participant)

V: Já bych Vás chtěla požádat, jestli bych s Vámi mohla udělat rozhovor k mé bakalářské práci. Téma je netradiční výtvarné techniky v mateřské škole. Rozhovor bude anonymní, nikde se nebude vyskytovat Vaše jméno, zpracuji jenom informace v rámci bakalářky.

P: Ano, jistě. Jen si musíme trochu pohnout. Nechtěla jsem Vám to už rušit, protože se to kvůli mně přesouvalo už několikrát. V 11 hodin potřebuji jet s manželem k doktorovi. Stihneme to za hodinu?

V: To určitě, myslím, že to bude trvat tak půl hodiny. Ale klidně přijdu kterýkoliv jiný den.

P: Ne, do 11 hodin mám čas, takže to stíháme. A co byste chtěla slyšet? Jak to máme zpracované ve školním vzdělávacím programu? Protože tam nic moc ty netradiční činnosti rozbrané nemáme.

1. V: Ne, spíše by mě to zajímalo z Vašeho pohledu. Které netradiční výtvarné techniky používáte u Vás v mateřské škole a jaký je celkový Váš názor na užívání jich v předškolním věku.
2. P: No, takže s dětmi malujeme barvama.
3. Můžou to být různé – vodovky, akrylové barvy.
4. A k těm barvám patří také nanášení barev na kamínky.
5. Potom kreslení, pomalování přírodnin.
6. Používaly jsme také barvy na textil,
7. malovaly jsme na hedvábí nebo jsme zapouštěly barvy do klovatiny a mokrého papíru.
8. Mícháme různé barvy s mýdlovou vodou a z toho se pak vytvoří bublinky.
9. Nebo kliš.
10. V: Co je, prosím vás, ten klíš?
11. P: To je takové bílé tekuté lepidlo. Do něho mícháme různé barvy a nanášíme na papír nebo cokoli jiného.
12. P: Nebo pak malujeme obrazy na nějaké téma a využijeme nějaké různé materiály.
13. V: A jaké třeba?
14. P: No, třeba různé... Třeba vytvoříme z barevných papírů koláž... Ano, ty koláže tvoříme hodně často.
15. P: A dál obyčejné kreslení pastelkami, nebo foukacími fixy.
16. Také ozdobuje keramické květináče.
17. Nebo děti mají rády tiskátka a z těch většinou tvoříme přáníčka. Nebo jsou takové pojízdné tiskátka, kterými si děti ozdobují také třeba přání, dělaly jsme třeba ke svátku matek.
18. P: Nebo využíváme ruličky papíru.

19. Teď jsme třeba tvořily rakety do vesmíru, takže jsme měly spotřebu obrovskou.
20. Nebo jakýkoliv jiný odpad. A k tomu jsme použily alobal a samolepící folie, čím si tu raketu ozdobily. Nebo také barvy na sklo nebo folie na sklo.
21. To teď přímo takové existují, že se jen vystřihne tvar a nalepí se to na sklo. To bylo super, děcka si pak ze zbytků vytvořily takovou mozaiku na dveřích na balkon.
22. Nebo dál malování tušemi. To jsme nanesly na celý papír barvu a pak jsme do toho kreslily tuší.
23. V: Děkuji, to by jako vyčerpávající ukázka stačila.
24. P: Počkejte, ale ono je toho daleko víc. To tu můžeme být ještě do zítřka. Třeba ještě pet lahve, ze kterých jsme tvořily kytičky nebo
25. koláže z přírodnin, ze sena, ze šišek. To jsme nalepily na papír a vytvořily jsme les.
26. Nebo by k tomu asi mohly patřit i sádrové odlitky, které si pak děcka vybarvovaly.
27. Nebo na Velikonoce jsme používaly olejové barvy na vajíčka. Ty barvy se nakapou do vody a to tam vytvoří takovou strukturu a do toho se namočí to vajíčko.
28. A hodně také využíváme třpytky, ono to vypadá jak lepidlo na sklo.
29. Nebo ještě malování zmizíkem, no, ono to vlastně malování není, ale kreslení.
30. V: Děkuji Vám za vyčerpávající nabídku technik a činností, které s dětmi využíváte. A když teda dětem ukazujete novou výtvarnou techniku, jaký postup využíváte?
31. P: No, většinou jim tu techniku ukážu, ale ať si to pak už každý dělá po svém.
32. Když třeba vezmu obyčejné vodové barvy, ukážu jim, jak se míchají, jak vypadá sytá a bledá barva.
33. Řeknu jim ten postup při malování, jak namočit štětec, že by měly používat hadřík na vysušení, co udělají barvy, když se zapustí. Ale většinou jim zadám téma a neukazuji jim, jak třeba má vypadat přesně dům.
34. Předtím si většinou o tom vykládáme, třeba si ten dům postavíme ze stavebnice nebo z kostek. Většinou je ta výtvarka v rámci jednoho projektu, nikdy není sama o sobě. Předchází jí hra nebo nějaká jiná činnost a potom teprve něco výtvarně tvoříme. Děti totiž nemalují to, co vidí, ale to, co ví, jaké mají o tom znalosti. Je potřeba si proto s nimi povídat a ukazovat jim i názorně.
35. Proto slouží i kresba k diagnostice. Když je dítě malé, nejdůležitější je pro něho hlava, tělo je nepodstatné. Ten vývoj kresby se nabýváním těch vědomostí mění. A když se to dítě vyvíjí opožděně, pozná se to právě z té kresby. My ve školce využíváme diagnostickou kresbu. Nejčastěji kreslíme lidskou postavu a to pak musíme dávat pozor, aby byla hlavně dvojdimenzionální. (Paní učitelka vzala papír a začala kreslit... - „, Některé to kreslí takhle, že nakreslí tělo jen z čárek, ale když je to dvojdimenzionální, tak je potřeba, aby ty ruky a nohy byly dvojité, aby se daly uprostřed vymalovat... Některé děcka třeba kreslí jen dvojdimenzionální ruce, ale nohy nakreslí jako čárky. Nebo prsty kreslí jako čárky... Kreslily jsme i začarovanou rodinu nebo malují jen barvy, třeba jsme dělaly návrh látky. To některým vyšlo strašně, měly třeba celý papír černý.
36. V: Děkuji, teď bych se Vás zeptala, kterým těm činnostem dáváte přednost, těm tradičním, které děti už umí nebo netradiční, nové techniky?
37. P: No, snažím se dětem toho ukázat co nejvíce,

38. takže hledám na internetu nové a nové věci.
39. S pastelkami si děti kreslí pořád během dne, v průběhu řízené činnosti jim zkouším vybírat činnosti, které je více zaujmou a obohatí program.
40. V: Jak často tedy zařazujete do programu dne netradiční výtvarné tvoření?
41. P: Skoro každý den.
42. Protože pokud s dětmi výtvarně tvoříme, většinou se jedná o netradiční tvoření, protože využijeme vždy něco jiného, nezvyklého, co tu techniku dělá netradiční, třeba nějaké pomůcky,
43. jako vlnu, látky, přírodniny, odpadový materiál... Většinou to není samostatné kreslení nebo malování.
44. V: Děkuji. A navštěvujete nějaké semináře, které by souvisely s touto tematikou?
45. P: Dříve takové výtvarné semináře převažovaly, ale byly takové ... jak bych to řekla ... prostě k ničemu. Byla to třeba výroba ze slámy a tak podobně. Nic nového to dětem nepřineslo.
46. V dnešní době si učitelky sednou k internetu a v rámci sebevzdělávání si tam hledají postupy nových technik a podobně. V dnešní době ani neznám takové semináře, kde by se jednalo jen o tu výtvarku. Navazuje to na nějaké téma a řeší se tam všechno možné. Vyloženě zaměřený seminář na výtvarné techniky jsem už dva, tři roky žádný neviděla.
47. Pak se učitelky opírají o literaturu, té je hodně. A existují i metodiky výtvarné výchovy, ne ty staré, ale nové. Myslím, že je to od Raabe. Nakoupila jsem do školky celou tu sadu a učitelkám se to moc líbí, tak ji chci koupit ještě jednou, protože máme třídy dvě, ať tam můžou být pořád k dispozici.
48. Ono to celé záleží na učitelce a jejím zájmu a vztahu k umění. Jako já se přiznám, my nezařazujeme do programu žádné výstavy a tak podobně. Jen jednou jsme byly v divadle a tam byla výstava prací dětí ze školek, tak tu jsme si prošly a popovídaly si o ní a zhodnotily. Jinak máme ve školce zásobu obrazových materiálů, aby děti viděly, jak takový obraz vypadá, povídáme si o nich. Jako jsou už hodně zastaralé, je to slabota. Ale na takové znázornění to stačí. I ty ilustrace se mají dětem ukazovat kvalitní, od výtvarníků jako takových, známých.
49. P: Ještě abych se vrátila k té dětské kresbě.
50. Vždy by to mělo vycházet z dětí, aby se podporovala fantazie.
51. Bohužel úroveň dětí ve výtvarce klesá. Děti nedokážou nakreslit takové věci,
52. jako děti před dvaceti lety, kdy jsem ve školce začínala.
53. Teď je to špatné, děti mají problém nakreslit lidskou postavu, zapomínají nakreslit na hlavě pusu nebo nos. V minulosti děti kreslily, hlavně holčičky, krásné ozdobené princezny, dnes zapomínají nakreslit korunu. Vyjádřit se kresbou je pro ně problém, většinou to opíší od kamaráda vedle. Nedají tam nic svého. Možná to tak usuzuji i podle toho, že máme ve třídě více kluků a ta výtvarka je přece jen záležitostí hlavně holek. Kluci zvládnou většinou auto, ale nakreslit postavu je problém. Většinou řeknou: „Já to neumím.“ Snažím se je přesvědčit, aby to aspoň zkusili, aspoň něco.
54. Naopak je ale baví hry s barvama, nemusí totiž nic samy vymýšlet.

55. Teď jsme třeba daly papír do krabice, na několik míst barvu a kuličku. Zaděly jsme ji a děti s ní zahrkaly. Potom ji otevřely a podívaly se, co vzniklo.
56. Dnešní děti totiž chtějí hlavně, ať je všechno rychle hotové. Připadá mně, že si děti neumí představit věci, neví ani jak na to.
57. V: Děkuji a mohla bych se Vás na závěr zeptat, jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
58. P: Před dvěma roky jsme si dodělávala bakaláře v Olomouci. Jinak jsem předtím byla v Kroměříži na střední pedagogické.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR D

ROZHOVOR D (Zlín)

(V – výzkumník, P – participant)

Dobrý den, chci Vás poprosit, jestli byste mně nevěnovala chvíli času. Chtěla bych s Vámi udělat rozhovor na téma alternativní výtvarné techniky, což je také tématem mé bakalářské práce. Informace mně budou sloužit k praktické části práce. Nikde nebudu používat Vaše jméno, je to anonymní.

1. V: Nejdříve by mě zajímalo, co si představíte pod pojmem „alternativní výtvarná technika“, co se Vám jako první vybaví?
2. P: Techniky, které jsou nové a zajímavé, můžeme je nazvat také netradiční.
3. V: A čím jsou ty techniky netradiční? V čem vidíte tu alternativu?
4. P: No, že je při těch výtvarných činnostech využito nějakého netradičního materiálu,
5. nepoužíváme obyčejné barvy nebo pastelky,
6. ale třeba zmizík, různé dřívka, kusy látky,
7. vosk a podobně.
8. V: A které z výtvarných technik byste zařadila mezi alternativní nebo chceme-li netradiční?
9. P: No, třeba práce s textilem, voskem,
10. malování na keramiku nebo sklo, ubrousková technika nebo
11. fimo hmota.
12. V: A jaký je Váš osobní názor na využívání těchto technik v mateřských školách?
13. P: Myslím, že nové techniky by se měly s dětmi zkoušet. Měli bychom jim ukázat i jiné než tradiční techniky a stále se opakující práce s barvami a pastelkami.
14. Děti se vždycky nadchnou pro něco nového, jiného.
15. V: Které konkrétně a jak často využíváte ve vaší mateřské škole?
16. P: Podle tématu si rozpracuji týdenní plán, do kterého chci zařadit i něco nového, zajímavého pro děti
17. alespoň jednou týdně.
18. Nejčastěji z alternativních technik používám tvoření z fimo hmoty.
19. Děti ji mají velice rády, staví z ní různé postavičky, zvířátka.
20. V: A když chcete dětem představit novou techniku, jakým způsobem to děláte?
21. P: Novou techniku dětem ukážu na hotové práci, aby viděly konečný výsledek dané výtvarné techniky.
22. Namotivuji je zábavnou formou, ukážu dětem, jak se s novou výtvarnou technikou pracuje.
23. Nechám děti, aby si vymyslely samy, co budou chtít vypracovat, nezadávám jim určitou práci, protože jde především o naučení dané techniky než o výsledek práce.
24. Když se jedná o složitější techniku, kterou by děti nezvládly poprvé samy, tak jim individuálně pomáhám. Když se dětem nová technika zalíbí, používáme ji v dalších pracích, aby si ji opakovaly a nezapomněly.

25. V: Už jste to tady trochu naznačila, myslíte si teda, že dětem by se měl dát přesný postup, jak mají vytvářet výtvarné dílo nebo jim necháte více volnosti?
26. P: Záleží na zadané práci. Pokud jde o výtvarné dílo, které je přesně dané a řadí se k tématu, tak by to dílo mělo obsahovat určité prvky a nemělo by se odklánět od tématu. Ale spíše nechávám dětem volnost, aby mohly projevit svou náladu, talent a nápady. Nesnažím se je opravovat a určovat jim, co má mít jakou barvu a tvar, ale veškerou fantazii a kreativitu nechávám na dětech.
27. V: Jaká je podle Vašeho názoru úloha učitele při výtvarných činnostech v mateřské škole?
28. P: No, takže učitelka by měla dbát na bezpečnost při práci, především u mladších dětí.
29. Pracovat s dětmi ve skupinkách nebo individuálně, aby měla čas dětem názorně ukázat a vysvětlit danou práci.
30. Měla by také kontrolovat úhel tužky, pastelky, štětce u dítěte a následně jej opravit.
31. Pak také nechat dětem volnost a rozvíjet se.
32. V: Nakonec bych se Vás zeptala, jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
33. P: No, momentálně gympl v Otrokovicích, teď pracuji ve školce a přitom si dodělávám bakaláře ve Zlíně na univerzitě.
34. V: Takže s dětmi pracujete jak dlouho?
35. P: Zhruba jeden rok.
36. V: A když se připravujete na výtvarné činnosti, kde hledáte inspiraci?
37. Nebo účastnila jste se někdy semináře, který by byl přímo zaměřený na výtvarku?
38. U: No, většinou na to využívám internet. Je to totiž rychlé a přehledné vyhledání. Po knížce sáhnu málokdy, ale snažím se i tu čas od času použít.
39. Jinak se semináři, které by byly zaměřené na výtvarku v mateřské škole, jsem se bohužel ještě ani neseťkala.

PŘÍLOHA P V: ROZHOVOR E

ROZHOVOR E (Zlín)

(V – výzkumník, P – participant)

V: Dobrý den, chtěla bych Vás poprosit, jestli se mnou uděláte rozhovor k mé bakalářské práci? Zajímalo by mě, jaký je Váš názor na využívání alternativních výtvarných technik v mateřských školách?

1. V: Co si představíte, když se řekne alternativní nebo netradiční výtvarná technika?
2. P: No, představím si něco neobvyklého, nápaditého,
3. co podpoří děti v tvůrčí činnosti.
4. Představím si, že bych u takových technik použila netradiční materiály nebo pomůcky k aplikaci barev.
5. V: Můžete mně říct příklady takových netradičních materiálů nebo pomůcek?
6. P: Třeba můžeme použít houbičky na nádobí a těmi nanášet třeba barvu na papír nebo
7. použití přírodnin.
8. V: Děkuji a teď se Vás zeptám, jestli je podle Vašeho názoru vhodné a důležité využívat takové netradiční výtvarné techniky už v mateřské škole?
9. P: Myslím, že určitě ano.
10. Jak jsem již naznačila, myslím, že to podporuje dětskou tvořivost.
11. Navíc si myslím, že to děti zaujme a baví je dělat něco netradičního.
12. V: Když to teď vezmeme konkrétně, které alternativní techniky využíváte při práci s dětmi?
13. P: Například aplikace přírodních materiálů, lepení přírodnin do malby nebo obtiskování přírodnin. Jinak mě nic, co bych v mateřské škole využila, nenapadá.
14. V: A jak často se snažíte tyto aktivity zařazovat do výchovně-vzdělávacího procesu?
15. P: Docela často. Aspoň jedenkrát týdně nebo jednou za čtrnáct dní.
16. V: A které techniky využíváte častěji, ty tradiční nebo alternativní?
17. P: Myslím, že spíše ty tradiční. Častěji děti používají pastelky a barvy. A myslím, že je to i baví. Samy si o ně řeknou. Když to tak vezmu, pastelky použijí děti denně i několikrát, ty netradiční techniky, jak už jsem říkala, maximálně jednou týdně. Myslím, že to není špatně, děti musí procvičovat ruku, když drží pastelku. Takže pokud chtějí kreslit pastelkama, nezakazuju jim to.
18. V: A když chcete dětem ukázat nějakou novou výtvarnou techniku, jakým způsobem to děláte?
19. P: Například to namotivuji na nějaký příběh nebo činnost.
20. Třeba jsem četla pohádku o skřítkovi, tak jsem dětem řekla, že mu postavíme domeček. A to tak, že první barvami namalujeme trávu, kde pak bude dům stát. Pak dětem poskytnu klacíky, ze kterých slepí domeček.
21. Někdy u menších dětí je potřeba i ukázky. I když to potlačuje jejich fantazii, aspoň se snaží napodobit předlohu.

22. V: Co byste řekla, jaká je celková úloha paní učitelky při výtvarce ve školce? Na co by měla pamatovat a dávat pozor?
23. P: Hlavně ve věkově smíšené třídě by měla dbát na individualitu dětí. Jejich chuť k výtvarným činnostem, schopnosti, motoriku a nadání.
24. Paní učitelka by měla děti vést, ale ne jim diktovat, jak by to mělo vypadat. Neměla by dělat tuto činnost za dítě, ale pokud dítě práci nezvládá, může mu pomoci, poradit.
25. V: Kde hledáte inspiraci, když se připravujete na práci s dětmi?
26. P: Všude kolem sebe. Myslím, že jsem v této oblasti docela nápaditá, tak se mně ještě nestalo, že by mě na nějaké téma něco nenapadlo.
27. A ještě naše školka odebírá časopis Informatorium, kde je hodně nápadů na každé roční období.
28. V: A nakonec, jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
29. P: Jako střední školu jsem studovala pedagogickou a sociální ve Zlíně. Teď studuji na UTBěčku ve Zlíně předškolní pedagogiku.

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR F

ROZHOVOR F (Slavičín)

(V – výzkumník, P – participant)

Dobrý den, ráda bych se od Vás dozvěděla, jak využíváte alternativní výtvarné techniky při práci v mateřské škole. Informace využiju při zpracování bakalářské práce. Celý rozhovor bude anonymní a nikde se neobjeví Vaše jméno.

1. V: Na začátek by mě zajímalo, co si představíte pod pojmem alternativní výtvarná technika?
2. P: No, představují si pod tím veškeré techniky, které se jakýmkoliv způsobem – jak už metodou, formou, formátem, materiálem nebo postupem liší od klasické kresby nebo malby na čtvertku.
3. Z klasické malby či kresby se dá ovšem také udělat nějaká alternativní metoda a to tak, že ji různě obohatíme,
4. například spojíme barvu a klovatinu, křidu a mléko, a nebo tuš a pastel.
5. V: A které z výtvarných technik byste zařadila mezi ty alternativní, které využíváte při práci s dětmi?
6. P: No, tak třeba frotáž. To děti mají velice rády, když překreslují strukturu mince nebo podrážky boty. Dál třeba koláže, různé abstraktní díla, jak už jsem říkala, křídly namočené v mléce. Pak třeba zapouštění barev, rozfoukávání barev, když otiskáváme nejrůznější materiály,
7. jako obvazy, listy, ruce nebo nohy.
8. Pak zmizíkování, nevím, jak přesně to nazvat, ale když zmizíkem kreslíme do inkoustu. Taky jsme dělali, že jsme smíchali mléko, tuš a jar, štětcem jsme nakreslili nějaký obrázek, nebo jsme obrázek namalovaný barvami přetřeli olejem a obrázek tak zprůhlední.
9. Postupně se se všemi seznamuju. Sama na různé alternativy metody přicházím až v praxi a někdy si ani neuvědomím, že jde o alternativní metodu.
10. Jako začínající učitelka mám výbornou, ač o 30 let starší kolegyni, od které odkoukávám pro ni klasické metody, pro mne však něco zcela nového a úžasného. Na oplátku se snažím přispět něčím zase já jí.
11. V: A jak často je využíváte při výchovně-vzdělávacím procesu?
12. P: I vzhledem k tomu, že se v praxi pohybuju teprve necelý rok, tak mám pocit, že alternativní techniky využívám docela často.
13. Sama teprve zjišťuju, na co je dobré použít alternativní výtvarnou techniku a na co použít již oskoušenou klasickou techniku.
14. Většinou to volím tak, aby byly činnosti vyvážené.
15. Možná bych řekla, že klasické pastelky a barvy využívám častěji.
16. Děti si většinou samy řeknou, že chtějí kreslit nebo malovat. Někdy je nechám, někdy jim nabídnu nebo řeknu, jak by to mohly udělat jinak.
17. V: Děkuji. Když dětem představujete novou výtvarnou techniku, jakým způsobem?

18. P: Většinou použiju názornou ukázkou techniky, popisem, jak budeme postupovat a někdy také ukázkou možného výsledku. A někdy taky nijak, protože děti vymyslí samy nějakou alternativu a poté seznamují ony mne.
19. V: A teď se Vás zeptám na Váš názor na využívání takových výtvarných technik už v mateřské škole.
20. P: Podle mého názoru je velmi důležité zařazovat alternativní výtvarné techniky,
21. a to z toho důvodu, že je potřeba děti neustále obohacovat,
22. dávat jim nové podněty a nové možnosti. Jak je možné udělat jednu věc mnoha způsoby. Třeba princezna se dá namalovat, vyškrabat nebo třeba vytvořit pomocí koláže.
23. Samozřejmě by se nemělo zapomínat na klasické výtvarné techniky, a to z důvodu, aby děti nebyly až příliš přetechnizované v tomto moderním světě a nezapomínaly na klasické pastelky a barvy. Protože klasická kresba je velice důležitá pro nácvik ruky pro následné psaní.
24. V: A když to shrneme, jaká je celková úloha učitelky při výtvarných činnostech v mateřské škole?
25. P: V první řadě je velmi důležitá motivace a potom jde všechno téměř samo. Také naučit děti předávat svoje myšlenky na papír, protože ne vždy jde vše vyjádřit slovy.
26. A v neposlední řadě je také potřeba každý obrázek dostatečně ocenit.
27. V: Už jste to tady jednou naznačila, kde se inspirujete pro výtvarné tvoření?
28. Kromě rad zkušenější kolegyně, je to ještě něco?
29. P: Inspiraci hledám v knížkách, protože takových, které se zabývají výtvarnými technikami a tvořením pro děti, je hodně.
30. A velmi často také na internetu, protože tam je nepřeberné množství nápadů. Některé si upravuju, aby je zvládly děti v mateřské škole.
31. V: A nakonec se Vás zeptám, jakou školu jste studovala?
32. P: Ve Zlíně jsem studovala bakaláře na Univerzitě – Učitelství pro mateřské školy.

PŘÍLOHA P VII: ROZHOVOR G

ROZHOVOR G (Hvozdná)

(V – výzkumník, P – participant)

Dobrý den, chtěla bych Vás poprosit o rozhovor k mé bakalářské práci na téma alternativní výtvarné techniky a jejich využití v předškolním vzdělávání. Bude anonymní, využiju pouze informace k dalšímu zpracování.

1. V: Co si představujete pod pojmem alternativní výtvarná technika, co se Vám jako první vybaví?
2. P: No, podle mě se jedná o alternativní nebo netradiční pojetí, využití neobvyklých materiálů, předmětů a postupů ve výtvarné výchově.
3. V: A můžete mně říct, co přesně myslíte tím neobvyklým materiálem?
4. P: Tak třeba odpadový materiál, jako pet vršky, pet láhve nebo staré CD.
5. Z těch jsme tvořily sluníčka nebo kytičky. Použily jsme fixy na cédečka, korálky, drátek, barevné papíry. Děti si pokreslily cédečka, některé využily i třpytek a pak paprsky udělaly z drátku a na něj navlekly korálky.
6. Neskutečně je to bavilo, protože to nebylo obyčejné kreslení na papír.
7. V: A jaký je Váš názor na využívání takových výtvarných technik v mateřské škole?
8. P: Jsem rozhodně pro.
9. Využití netradičních technik děti většinou nadchne, motivuje k práci.
10. Děti se rády a aktivně zapojují.
11. V: A které alternativní výtvarné techniky využíváte nejčastěji?
12. P: Asi práci s odpadovým materiálem, je nejdostupnější.
13. Ve školce sbíráme ruličky, krabičky, všechno možné.
14. V: A jak často je využíváte?
15. P: No, záleží na tom, jakou věkovou skupinu učím.
16. Nyní jsem ve třídě nejmenších dětí, které mají 3 a 4 roky, a tudíž převážně malujeme barvami, kreslíme pastelem, tuší, pastelkami, lepíme koláže, experimentujeme s barvami pomocí kapátka, štětců i prstů nebo mícháme barvy.
17. Pak takové ty základní věci – učíme se držet nůžky, tužku, štětec, lepit odstřížky papíru i látky,
18. používáme techniku tisku z výšky (například razítka, které vytváříme z předmětů denní potřeby).
19. Se staršími dětmi, 5ti a 6ti letými jsem často vytvářela 3D objekty z krabic, kartonů, využívali jsme také různé kelímky. Malovali jsme masky na obličej, pomocí speciálních barev na obličej. Vyráběli jsme z plátů od vajíček velikonoční slepičky, z pet vršků barevné obrázky.
20. Využívali jsme také přírodní materiál – šišky, listy, plody jeřabin.
21. Dalo by se však říct, že tvoříme každý den.
22. V: A když dětem představujete novou techniku, jakým způsobem?
23. P: No, ukážu jim názornou ukázkou

25. a popíšu, jak by měly postupovat.
26. V: A jaká je podle Vás úloha učitele při výtvarných činnostech?
27. P: Učitelka by měla motivovat děti k aktivitě,
28. podporovat kreativitu dětí.
29. Seznámit je s novou technikou a dál je nechat, ať zkusí a experimentují samy.
30. V: A které techniky využíváte častěji – tradiční nebo netradiční?
31. P: Nejčastěji využíváme asi kresbu, malbu, koláže, práce s papírem, malování na sklo.
32. V: Takže spíše tradiční nebo netradiční?
33. P: Asi ty tradiční. Protože pastelky a barvy využíváme každý den.
34. V: A kde hledáte nápady pro výtvarné činnosti?
35. P: Nejvíce asi na internetu,
36. od zkušenějších kolegyně nebo
37. návštěvou jiných školek.
38. V: A navštívila jste někdy seminář, který by se týkal výtvarných činností pro děti?
39. P: Spíše navštěvuji semináře, které se týkají hudební výchovy.
40. Při studiu na vysoké škole v Praze jsem navštívila velmi zajímavý a přínosný seminář, asi nejlepší, kterého jsem se kdy účastnila. Byl to seminář o Artefiletice.
41. Získané zkušenosti velmi využívám v praxi.
42. V: Děkuji a jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
43. P: Studovala jsem v Olomouci Učitelství pro mateřské školy a poté magistra v Praze, obor Pedagogika předškolního věku.
44. V: A nakonec se Vás zeptám, jak dlouho pracujete s dětmi? Jak dlouhou máte praxi ve školce?
45. P: S dětmi pracuju 5 let.
46. V: To by bylo všechno, děkuji Vám za rozhovor.

PŘÍLOHA P VIII: ROZHOVOR H

ROZHOVOR H (Otrokovice)

(V – výzkumník, P – participant)

Dobrý den, chtěla bych Vás poprosit, jestli byste mně odpověděla na pár otázek, které se budou týkat alternativních výtvarných technik a jejich využití v předškolním vzdělávání. Tento rozhovor mně bude sloužit ke zpracování praktické části mé bakalářské práce. Rozhovor bude anonymní, nikde nepoužiji Vaše jméno, ani pracovní místo.

1. V: Na začátek bych se zeptala, co si představíte pod pojmem alternativní výtvarná technika?
2. P: Jedná se o techniku, která se nevykonává příliš často. Tu pak můžeme právem nazvat netradiční.
3. V: Které výtvarné techniky bychom mohli zařadit mezi alternativní?
4. P: Třeba batikování, malování na sklo,
5. práce v materiálu – ve dřevu, textilu.
6. Také když využijeme hedvábný nebo jiný netradiční druh papíru nebo ubrousky.
7. V: A je podle Vás důležité užívání alternativních výtvarných technik již v mateřské škole?
8. P: Je to pro děti zajímavé a
9. obohacující,
10. tedy ano.
11. V: Kterým technikám dáváte ve výchovně-vzdělávacím procesu přednost, tradičním nebo alternativním?
12. P: Nejspíš ty, které řadíme mezi tradiční.
13. Hlavně kvůli cenové dostupnosti materiálu.
14. V: Jak často využíváte alternativní výtvarné techniky?
15. P: No, to nemohu s přesností říct. Záleží na okolnostech, hlavně se musí hodit do týdenního tématu.
16. V: A když to řeknete jen zhruba, je to spíše jednou za týden nebo za měsíc?
17. P: Řekla bych spíš jednou do měsíce.
18. V: Když dětem představujete novou výtvarnou techniku, jak to děláte?
19. P: Motivuju děti tak, že vytvářím výrobek před jejich očima.
20. V: A jak pokračujete nebo už pokračují děti?
21. P: No, pomáhám dětem, ale většina práce už je na nich. Když vidím, že to někomu nejde nebo si neví rady, jdu za ním a zkusím ho nějak motivovat nebo zopakovat postup ještě jednou.
22. V: Jaké jsou teda zásady, které by paní učitelka měla dodržovat při výtvarných činnostech? Jaká je její úloha?
23. P: Hlavně děti motivovat,
24. vést je k vlastní tvůrčí aktivitě,
25. dát jim dostatek prostoru, času,
26. zařídit dostupnost výtvarného materiálu a pomůcek,

27. odborně jim poradit či pomoci,
28. pracovat podle metodiky výtvarné výchovy.
29. V: Účastnila jste se někdy semináře, který by byl zaměřený na výtvarnou tvorbu pro děti?
30. P: Ano.
31. V: A mohu se zeptat, čeho se konkrétně týkal?
32. P: Název byl „Barevný podzim“ a tam nám ukazovaly třeba práci s mechovou pryží a podobnými. Takže docela drahé materiály na pořízení do školky.
33. V: A kde hledáte inspiraci pro výtvarné činnosti?
34. P: Na internetu,
35. také hodně využívám zásobník námětů vytvořených na střední pedagogické škole,
36. výuka hodin výtvarné výchovy na vysoké škole a
37. také navštěvované semináře.
38. V: A nakonec se Vás zeptám jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání a jak dlouhou máte praxi v mateřské škole?
39. P: Zatím maturitní vzdělání a dokončuji studium na vysoké škole v Olomouci.
40. Ve školce pracuji 4 roky.